

De Afrikaanse Eilandstaten van de Indische Oceaan

10

Madagaskar
Comoren

Seychellen
Mauritius

Jan Ruysenaars

De kracht van Afrika: kroniek van een continent in beweging, deel 10

Occasional Publication 50

Gepubliceerd door:
Afrika-Studiecentum Leiden
Postbus 9515
2300 RA Leiden
asc@asc.leidenuniv.nl
www.ascleiden.nl

Ontwerp binnenwerk: Sjoukje Rienks, Amsterdam
Kaart: ©Shutterstock, bewerking Sjoukje Rienks

ISBN: 978-90-5448-199-7

© Jan Ruysenaars, 2024

Inhoud

	Afkorting	5
1	De eilandstaten in de prekoloniale periode	6
1.1	Het bevolken van Madagaskar en de andere de eilanden was een proces van veel eeuwen van migraties over zee	6
2	De koloniale ervaring van de eilandstaten in de Indische Oceaan	9
2.1	Madagaskar	9
2.2	Comoren	9
2.3	Seychellen	10
2.4	Mauritius	11
3	De onafhankelijke eilandstaten tot het einde van de Koude Oorlog	12
A	De strijd om de politieke macht	12
3.1	Madagaskar	12
3.2	Comoren	14
3.3	Seychellen	16
3.4	Mauritius	17
B	Economische en maatschappelijke ontwikkeling	18
3.5	Madagaskar	18
3.6	Comoren	20
3.7	Seychellen	20
3.8	Mauritius	21

4	De eilandstaten in de Indische Oceaan na het einde van de Koude Oorlog	22
A	De strijd om de politieke macht	22
4.1	Madagaskar	22
4.2	Comoren	27
4.3	Seychellen	28
4.4	Mauritius	29
B	Economische en maatschappelijke ontwikkeling	30
4.5	Madagaskar	30
4.6	Comoren	33
4.7	Seychellen	33
4.8	Mauritius	35

Afkortingen

ADB	African Development Bank
AGOA	African Growth and Opportunity Act
AREMA	Antoko Revolisionera Malagasy / Malagasy Revolutionary Party
AU	Afrikaanse Unie
BNP	Bruto Nationaal Product
CIA	Central Intelligence Agency
CIDM	Parti du Congrès de l'indépendance de Madagascar
DP	Democratic Party (Seychellen)
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EU	Europese Unie
FAO	Food and Agriculture Organization
FNU	Front National Uni (Comoren)
FNUC	Front Nationale Uni Comores
FPPS	Front Progressiste du Peuple Seychellois
IMF	Internationaal Monetair Fonds
LP	Labour Party (Mauritius)
MMM	Mouvement Militant Mauricien
MMS	Mouvement Militaire pour le Socialisme
MOLINACO	Mouvement de la Liberation Nationale des Comoros
MONIMA	Mouvement National pour l'Indépendance de Madagascar
MPR	Mouvement Pour la Resistance (Seychellen)
MSM	Mouvement Socialiste Militant (Mauritius)
NASA	National Aeronautics and Space Administration
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
OAE	Organisatie van Afrikaanse Eenheid
PASOCO	Parti Socialiste Comorien
PEC	Parti pour l'Entente Comorienne
PMSD	Parti Mauricien Social Démocratique
PSD	Parti Social Démocrate de Madagascar et des Comores
SADC	Southern African Development Community
SAP	Structurele Aanpassings Programma's
SDP	Seychelles Democratic Party
SNP	Seychelles National Party
SPPF	Seychelles People's Progressive Front
SPUP	Seychelles People's United Party
STA	Seychelles Tax payers Association
UNDOC	United Nations Office on Drugs and Crime
VS	Verenigde Staten
VN	Verenigde Naties
WHO	World Health Organization
WTO	World Trade Organization

Madagaskar is het ‘Grote Eiland’ dat ooit van het vasteland is losgebroken en weggedreven. Het ligt nu 500 mijlen van de Afrikaanse kust verwijderd. De Comoren en de Seychellen zijn eilandenarchipels niet al te ver van de Afrikaanse kusten, en Mauritius ligt vrij eenzaam nog verderop in de oceaan. Ook het eiland Réunion onder Madagaskar zou erbij moeten horen, maar dat is een Frans departement gebleven, evenals het eiland Mayotte van de Comoren. Door hun ligging ervoeren deze Afrikaanse eilandstaten een ander soort ontwikkeling dan het vasteland.¹

1 De eilandstaten in de prekoloniale periode

1.1 Het bevolken van Madagaskar en de andere de eilanden was een proces van veel eeuwen van migraties over zee

Vanaf de 1^e eeuw n.C. tot zeker 500 jaar later bereikten Maleisisch/Polynesische zeevaarders Madagaskar en de Afrikaanse oostkust met kano's die zij met zeilen optuigden. Zij legden 8.000 km over zee af, mogelijk in etappes waar decennia tussen zaten. Zij vonden een heel groot eiland zonder mensen. Dat blijft een historische waarheid zolang archeologen er geen sporen van oudere bewoning ontdekken. Er zit nog veel onbekends in de Afrikaanse bodem. Madagaskar is zo groot als Frankrijk en België samen. Steeds meer en vaker vestigden zich sindsdien migranten op de oostkust en de hoogvlakten van het eiland. Indonesisch/Polynesische groepen die zich op het vasteland van de Afrikaanse oostkust hadden gewaagd, trokken zich later, met hun gemengde afstammelingen en slaven van Afrikaanse afkomst terug op de westkust van Madagaskar. Ook Afrikanen uit Natal kwamen met bootjes en vlotten naar het eiland. Er was altijd sprake van levendige handel en vermengende interactie.

Eind 13^e eeuw kwamen handelaren van de Comoren over. Dat waren Swahili kustmoslims van de Zandj-cultuur van Tanganyika en Zanzibar. Zij bouwden forten aan de noordkust en verbonden het eiland nog beter met de handelsactiviteiten op de Indische Oceaan. Het Grote Eiland werd een jachtgebied voor Arabieren die er mensen en dieren kwamen halen. Daarna kwamen Portugezen, Hollanders, Fransen en Engelsen langs op hun weg naar het magische Indië. In 1506/1507 maakten Portugezen alle Zandj-gebouwen met de grond gelijk om ze door hun eigen strategische bolwerken te vervangen. Dat begon nadat in 1500 kapitein Diego Dias verdwaalde en zodoende Madagaskar opnieuw voor de Westerse wereld ‘ontdekte’. De Portugezen raakten al gauw teleurgesteld dat zij geen goud, ivoor of specerijen vonden. Wel ruilden zij er net als alle andere Europeanen slaven tegen vuurwapens en andere koopwaar.²

1 A.A. Mazrui. *Africans. A Triple Heritage*, p. 28.

2 New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, pp. 173-174.

De Hollanders hielden nog lang en stevig voet aan de grond op Madagaskar, met handelsposten en bestuursverantwoordelijkheid van 1598 tot 1710. Dat speelde tegelijk met hun heerschappij over Mauritius en Ceylon. Op Madagaskar bouwden zij handelshuizen en paleizen.

Door de aanvoer van vuurwapens gingen koninkrijkes op het eiland andere groepen overheersen. In de 16^e eeuw waren dat het koninkrijk der Sakalawas aan de westkust, en dat van de Betsileos aan de oostkust. In de 17^e eeuw ontstond het Koninkrijk Merina op het centrale plateau, dat van de Menabe op de droge steppen van het westen en dat van de Boina in het noordwesten, rond de haven van Mahajanga. Aan de kust ontstonden kleinere staatjes: de Betsimisaraka, Mahafaly en Antandroy. Onderling voerden zij stevige oorlogen waarbij zij slaven vingen die zij bij Europeanen inruilden voor nog meer vuurwapens. Sterkere, beter bewapende rijken kregen zo de overhand.

Vanaf 1643 begonnen Franse ondernemers handelsposten op te zetten en kolonisten te vestigen. Een voorbeeld is Tolagnaro (voorheen Faradofay) aan de zuidoostkust. In 1674 voerden groepen van het Antanosy-volk een massaslachting uit op de Fransen en de overlevenden weken toen uit naar Réunion. Een eeuw lang liet geen Fransman zich meer zien. Al die jaren was Madagaskar een gewilde basis van zeerovers. De gunstig aan de noordpunt gelegen baai van San Diego (Antsirannana) was daar zeer geschikt voor. Het Île Sainte Marie (Nosy Boraha) was in de 17e eeuw een mythisch piratenstaatje.

In de 19^e eeuw vestigden de Merina's van de hoogvlakten hun heerschappij over bijna het hele eiland. Vanaf hun hoogten konden zij gemakkelijk naar andere volken uitvallen, en de bergen en hoge hellingen beschermden hen tegen aanvallen vanuit de kustvlakten. De rijken van de Merina hadden een gelaagde sociale opbouw met adel, burgerstand, militairen, boeren en slaven. Zij waren georganiseerd in dorpsraden, 'fokonolona', van dorpsoudsten en notabelen. Die beslisten over economische zaken, publieke diensten en lokale veiligheidszaken. De boeren waren het gewone volk dat werkte voor de adel en de koning; zij moesten een groot deel van hun oogsten afstaan.

Andianampoinimerina was een belangrijke Merina-koning. Hij greep de macht in 1787 en hield die tot zijn dood in 1810. In zijn tijd werd de gefortificeerde hoofdstad Antananarivo gesticht. Hij veroverde de laatste drie vrije koninkrijken. Zijn zoon Radama I zette zijn werk voort. Die liet zich door de Engelsen bewapenen en hij pacificeerde de Betsileo- en de Sakalava-volken. Engeland ging de concurrentie met Frankrijk aan. In 1817 onderwierp Radama met 35.000 soldaten opstandige volken aan de zuidelijke en oostelijke kusten tot aan Tolagnaro. Hij regeerde tot 1828 en was voorstander van westerse modernisering. Hij moedigde de Londense Zending aan om scholen en kerken te stichten en kranten uit te geven en koos voor het Latijnse schrift om de Malgache taal vast te leggen.

Veel jongeren uit adel en burgerij studeerden in Engeland. In 1828 had Madagaskar 20 middelbare scholen met 2300 leerlingen en bijna 20.000 leerlingen op het lager onderwijs. In 1900 waren er ruim een half miljoen gedoopte christenen. Toch ging dat niet allemaal in één slag. Na de

dood van Radama in 1828 kwam de Restauratie die veel westers moderne ontwikkelingen weer teniet deed. Want zijn weduwe, koningin Ranavalana I, was wantrouwend, onverdraagzaam en wreed. Zij heerste van 1828 tot 1861 en haar regiem was desastreus. Onder haar oligarchische dictatuur werden massamoorden gepleegd, concurrenten vermoord, zendelingen en bekeerlingen op grote schaal omgebracht. Alle Europeanen ontvluchtten toen het eiland.

De Merina-elite buitte het volk uit en inviteerde een handvol Fransen om ze daarbij te helpen. Franse ondernemers kregen het monopolie op de slavenhandel en beperkt recht op de handel in rijst, vee en andere producten. De Fransman Jean Laborde mocht in Mantasoa bij Antananarivo fabrieken bouwen. Met slaven produceerde hij zijde, zeep, cement, pistolen en kanonnen.

De wrede koningin werd opgevolgd door koning Radama II die maar drie jaar regeerde. Bij hem sloeg de slinger weer om naar de andere kant. Hij was vóór modernisering en goede relaties met het westen, met voorkeur voor Frankrijk waarmee hij een ‘verdrag van eeuwigdurende vriendschap’ sloot. Adellijke personen die dat ongewenst vonden, vermoordden hem. Zijn weduwe nam het over tot 1868. Zij verbrak de eeuwigdurende vriendschap met Frankrijk en de lucratieve contracten van Laborde.

Na 1868 regeerde koning Rainilaiarivony het rijk. Hij ging door met moderniseren, maar balanceerde voorzichtig tussen Engelsen en Fransen. Hij probeerde bij de een in de gunst te komen zonder de ander voor het hoofd te stoten. Met beide landen sloot hij verdragen. Hij schafte de handel in slaven en de polygamie af, maar de slavernij zelf niet; die bleef nog bestaan voor binnenlands gebruik. Hij voerde nieuwe wetten in en versterkte het onderwijs. In 1869 maakte hij het protestantisme tot godsdienst van de monarchie. Vlak voor de Franse invasie werd hij opgevolgd door koningin Ranavalana III die tot haar dood weigerde om de Franse macht te erkennen. Ook in 1869 werden rooms-katholieke missionarissen actief op Madagaskar, na bevestiging van de Franse regelgeving.³

Van Mauritius neemt men aan dat het onbewoond was toen de eerste Europeanen daar landden.⁴ Dat waren Hollandse zeevaarders die het eiland bezetten tussen 1598 en 1710. Zij noemden het eiland Mauritius naar de Hollandse prins Maurits van Nassau. Voordien waren Arabische en Portugese zeevaarders er wel geweest, maar niet gebleven. In 1710 namen de Fransen het over totdat in 1810 Engelsen het eiland veroverden met de intentie om er voorgoed te blijven.

3 A.A. Mazrui. *Africans. A Triple Heritage*, p. 28 en p. 148.

4 In de tiende eeuw passeerden Phoeniciërs, Maleiers, Swahili en Arabische schippers Mauritius. In 1721 koloniseerden de Franse Bourbons dit ‘Dina Robin’: ‘Eiland van zilver’. A.A. Mazrui. *Africans. A Triple Hritage*, pp. 360-361.

2 De koloniale ervaring van de eilandstaten in de Indische Oceaan

2.1 Madagaskar

Na Berlijn 1885/86 werd Frankrijk definitief koloniaal eigenaar van Madagaskar. Frankrijk had na gevechten en onderhandelingen met Portugezen, Engelsen en Hollanders van de 16e eeuw tot 1884 steunpunten op het eiland. De prekoloniale periode duurde er eigenlijk tot eind 1894. Toen viel Frankrijk met geweld binnen, bezette het hele eiland en riep het protectoraat uit. Pas in 1896 was Madagaskar een echte kolonie. De laatste koningin werd via Réunion naar Algerije afgevoerd en stierf daar. De Franse beschavingsmissie, de ‘mission civilatrice’, kon beginnen. Maar voor definitieve controle was nog veel tijd en inspanning nodig: tien jaar lang sneuvelden grote aantallen ‘Fransen’ (uit Franse koloniën in Afrika en Azië) in gevechten tegen de zich gezamenlijk verzettende volken. Hoeveel Malgaches bij dit pacificatie- en kolonisatiegeweld omkwamen, is niet bekend.

2.2 Comoren

Frankrijk kreeg vanaf 1843 de controle over de Comoren eilanden.⁵ Zowel de productie van specerijen als de ligging langs de internationale scheepsroute rond de Kaap maakten het bezit van deze eilanden waardevol. Het bestuur bleef licht; de eilanden behielden een zekere autonomie. In 1866 tekende Frankrijk een contract met sultan Saïd Ali op Grand Comore die Frankrijk het alleenrecht gaf om op dat eiland actief te zijn. De sultan verplichtte zich om uitsluitend aan Frankrijk militaire bijstand te vragen, waarna Franse militairen prompt het eiland bezetten. Daar had de sultan geen verweer tegen. De Fransen zetten de koloniale ondernemer Léon Humblot, de ‘blanke sultan’, als baas op Grand Comore.

Op het zeer vruchtbare eiland Anjouan deden Engelsen aan landbouw. De lokale sultan Abdallah had grote schulden bij hen. Daarom vroeg hij in 1886 de Fransen om bescherming. Hij dacht zijn heerschappij te kunnen voortzetten, maar een invasie van Franse mariniers en infanteristen maakte duidelijk dat zijn rol over was. In 1912 werd Anjouan definitief door de Fransen geannexeerd als kolonie. Tot dan toe werden geregeld plaatselijke opstanden onderdrukt. Op het kleinste eiland Mohéli ging het weer anders. Daar gaf een Franse onderwijzeres, juffrouw Madeleine Drouet, les aan Soudi Fatima Djoumbe, de dochter van de koning. Haar vader stierf en Djoumbe werd koningin. Haar lerares stelde voor dat zij zich liet kronen door de commandant van de Franse vloot. Aldus geschiedde, maar op het eiland kwamen onlusten en concurrerende prinsesjes paktten de kroon. Daar maakten de Fransen in 1886 een einde aan door Djoumbe's dochter op de troon te zetten. Die was op Réunion door Fransen onderwezen en getrouwd met een Franse militair. In 1912 annexeerde Frankrijk Mohéli. De jonge koningin mocht er als gunst blijven wonen.

⁵ New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, pp. 173-174.

Het Comoreneiland Mayotte of Mahore, ‘Het eiland van de parfum’, kende al een oudere beschaving. Franse archeologen vonden de resten van de Middeleeuwse (8e tot 11e eeuw) stad Dembéni, een handelscentrum van de Zandj-cultuur, met rotskristal uit Madagaskar en aardewerk uit Iran, Egypte, Kenia en Tanganyika. Het eiland had altijd veel contact met het Madagaskar van koningen en koninginnen. De door Radama I van Madagaskar verjaagde koning van Sakalava vond er rond 1830 onderdak. Meer vluchtelingen uit Madagaskar volgden. Radama bleef het eiland aanvallen en de hulp van Frankrijk werd ingeroepen. Volgens Franse bronnen verkocht Sultan Andriantsoly zijn eiland in 1841 aan Frankrijk. Dat stuurde in 1843 het slagschip *Prévoyant* en nam daarmee het eiland effectief in bezit. Mayotte werd een belangrijke Franse marinebasis aan de Straat van Mozambique. Franse handelsmaatschappijen beheerden er de plantages en de handel, en Franse prefecten bestuurden het. Mayotte werd katholiek, met onderwijs voor de kinderen van beter gesitueerden.⁶

De Comoren bleven al bij al een arme archipel. Begin jaren '60 van de 20^e eeuw sloeg het Afrikaanse en Arabische verlangen naar onafhankelijkheid over naar de eilanden. In 1962 werd MOLINACO, de ‘Nationale Beweging voor de Bevrijding van de Comoren’ clandestien opgericht, samen met de daarbij behorende politieke partij PEC, de Evolutiepartij van de Comoren. Later vormden zij samen met de nieuw opgerichte socialistische partij PASOCO het FNU, het ‘Nationale Verenigde Front’. Zij eisten een volksstemming die Frankrijk eind 1974 toestond. Een overgrote meerderheid koos voor onafhankelijkheid, maar op Mayotte wilden de meesten toch Frans blijven. De eilanden kregen nieuwe namen: Njazidja (voorheen Grand Comore), Nzwani (voorheen Anjouan), Mwali (voorheen Mohéli) en Mahore (voorheen Mayotte, dat Frans bleef).

2.3 Seychellen

De Seychelleneilanden werden eerst een Franse kolonie en daarna Brits. Deze eilanden waren al bekend uit beschrijvingen van Arabische zeevaarders. De Portugees Vasco da Gama legde tussen 1492 en 1502 hun positie vast op zijn zoektocht naar Indië. Zij waren onbewoond, maar bleken geschikte nesten te zijn voor uit de Caraïben verjaagde piraten. In 1609 vestigde de British India Company er een basis die de Fransen in 1656 op hen veroverden. Die bestuurden de Seychellen en Mauritius samen als eenheid. De Séchelles en de belangrijkste eilanden Mahé en Praslin⁷, werden genoemd naar Franse gouverneurs, edelen en weldoeners. Tussen 1794 en 1810 pakten de Engelsen de eilanden terug, om er daarna nauwelijks nog aandacht aan te besteden. In 1835 werd er de slavernij afgeschaft. Toen kwamen 6.500 bevrijde slaven in de leer bij hun vroegere meesters. Na enkele generaties raakten zij geïntegreerd. Op die manier ontstond een Creools volk. Tot 1903 werd het gebied nog bestuurd vanuit Mauritius, daarna kwam het er los van. Tijdens de wereldoorlogen waren de Seychellen strategisch belangrijk als telecommunicatiebasis voor de geallieerden.⁸

6 New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, p. 174.

7 New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, pp. 476.

8 New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, Reunion, p. 447.

In 1964 richtte Albert René de SPUP op, de Verenigde Partij van de Volken van de Seychellen. Die vertegenwoordigde afstammelingen van Indiase arbeiders en Afrikaanse slaven met ook nog wat Chinees, Engels, Frans en Hollands bloed. De SPUP bracht de 60.000 eilandbewoners nationaal besef bij. Van 1956 tot 1972 organiseerde de partij nationale stakingen en grote demonstraties. Tegen de SPUP werd nog een partij opgericht, STA, de Associatie van Belastingbetalers van de Seychellen van James B. Mancham, later omgedoopt tot SDP, de Democratische Partij van de Seychellen. Die vertegenwoordigde koloniale en zakenbelangen en verzette zich tegen onafhankelijkheid. Bij verkiezingen in april 1974 won de SPUP met 47,6%. De koloniale overheid beloofde die winst met maar 2 van de 15 beschikbare zetels. De verliezer Mancham bleef premier onder de Engelse koningin. Maar toen was zelfs in de Portugese koloniën de dekolonisatie al bezig en Engeland kon niet achterblijven. Mancham stemde er mee in om de eerste president van de onafhankelijke Seychellen te worden, in ruil voor afstand van een paar eilanden. Maar in 1976 pleegden zijn tegenstanders een staatsgreep. Zij installeerden Albert René als hun president van de Seychellen.

2.4 Mauritius

In de tiende eeuw bezochten Phoeniciërs, Maleiers, Swahili en Arabische schippers het eiland Mauritius. In 1810 nam Engeland het eiland Mauritius over van Frankrijk. Tot de onafhankelijkheid in 1968 bleef het een Britse kolonie.⁹ De Engelsen brachten er suikerriet, en voor de productie daarvan haalden zij arbeiders uit India. Hun Hindoeïstische nazaten vormen nog steeds het grootste deel van de bevolking. Toch hield de cultuur op Mauritius een paar opvallende Franse trekken omdat veel Franse grondeigenaren er bleven wonen en werken. Die probeerden in de 19^e eeuw nog hardnekkig de slavernij te handhaven en mee te beslissen over de Britse koloniale politiek voor Mauritius. Al 1835 kwam de emancipatie van de slaven, die 70% van de bevolking vormden.¹⁰ In 1896 werden de Rooms Katholieke missionarissen, na afloop van het Franse regime, actief op Madagaskar.¹¹

In 1909 protesteerden de Indiase arbeiders voor het eerst. Vanwege de lange geschiedenis van sterke vakbonden van arbeiders in India raakte Mauritius overwegend socialistisch georiënteerd. In 1936 richtten zij de Labour Party op die aanzette tot stakingen, demonstraties en boycotacties op plantages, in de havens en bij de stedelijke onderhoudsdiensten. De koloniale overheid sloeg hard terug met felle repressie en veel doden. Leaders werden gedood, gevangen gezet of verbannen. De Britten moedigden daarna Dr. Sweewoosagur Ramgoolam aan om een beweging te beginnen met de naam Advance. Die nam binnen de kortste keren de Labour Party over en kreeg tegen het eind van de jaren '40 totale controle over de arbeidersbeweging. Later werd Ramgoolam hoofd van het binnenlands bestuur en vanaf 1963 de eerste eigen door Engeland aangestelde gouverneur-generaal.

⁹ New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, pp. 360-361.

¹⁰ New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, pp. 360-361.

¹¹ A.A. Mazrui. *The Africans. A Triple Heritage*, p. 148.

De Engelsen bestuurden vanaf Mauritius ook de eilanden Rodrigues, Cargados/Carajos en de Chagos Archipel. Daartoe behoorde ook het eiland Diego Garcia, waar de VS en Engeland sinds begin jaren '60 marinebases hadden. Tussen 1965 en 1972 maakten deze twee ruzie over invloed en macht in dit stuk van de Indische oceaan. Tot grote woede van de VS verplaatste Engeland in 1971 de hele bevolking van Diego Garcia toen naar Mauritius, na al in 1965 de hele eilandengroep tot British Territory of the Indian Ocean te hebben verklaard.

3 De onafhankelijke eilandstaten tot het einde van de Koude Oorlog

Voor eilandstaten in een grote oceaan zijn alle relaties internationaal, dus een paragraaf over 'de eilandstaten en de wereld' ontbreekt in dit deel. Kenmerkend voor deze nieuwe naties was het grote aantal staatsgrepen, invallen van huurlingen, nog voortdurende geopolitieke en economische belangen van de oude machtsblokken en ex-koloniale moederlanden, en de voortdurende 'familietwisten' binnen de nationale elites. De eilanden Mayotte (Comoren) en Réunion (Madagaskar) bleven na de dekolonisatie van de rest om opportune redenen Franse departementen.

A De strijd om de politieke macht

3.1 Madagaskar

In 1960 installeerden de Fransen hun leerling Philibert Tsirarana als president van de onafhankelijke Republiek Madagaskar.¹² Dat gebeurde compleet met vriendschapsrelaties met Zuid-Korea, Taiwan en Zuid-Afrika. Frankrijk hield blijvend het recht om militaire bases en troepen op Madagaskar aan te houden. Op Madagaskar waren bij de onafhankelijkheid in juni 1960 veel meer Franse dan eigen soldaten. Die waren van plan om daar te blijven en claimden het recht om zich overal vrij te kunnen bewegen. President Philibert Tsirarana had besloten dat Madagaskar onafhankelijk was 'binnen het raamwerk van de gezamenlijke band met Frankrijk'. De leiders van de regerende 'Sociaal-Democratische Partij' (PSD) hielden vol dat zij het socialisme opbouwden zonder het particuliere bedrijfsleven iets in de weg te willen leggen. De vaders van dit Malgache Socialisme, president Philibert Tsirarana en minister Jacques Rabemananjara, preekten een ideologie van het 'spirituele socialisme' dat de 'socialistische principes van de voorouders' in ere hield. Het zou geworteld zijn in de traditionele lokale organisaties van wederzijdse hulp, de 'fokonolona'. In hun systeem was de lokale boerengemeenschap de cel, en samen maakten de cellen de socialistische staat, met aan het hoofd de president. Traditionele Afrikaanse kernwaarden als tolerantie en medemenselijkheid moesten daarbinnen centraal staan.

¹² The New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, pp. 343-344.

Maar door de grote ongelijkheid tussen de buitenlanders en hun Malgache vrienden in en rond de regering enerzijds, en de verpauperde bevolking anderzijds, was er voedsel voor onrust en agitatie. De aan de oppositie gelieerde ‘Vakbondsfederatie van Madagaskar’ ging maatschappelijke en politieke eisen stellen. Hun ledental groeide van 1.000 in 1961 naar 20.000 in 1968. Zij organiseerden stakingen tegen de regering en de rol van het buitenland in Madagaskar. Zij opereerden binnen de wet en waren gericht op vreedzame, legitieme methoden om politieke en maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen. In augustus 1965 werden verkiezingen gehouden. De overheid deed alles om de regerende PSD te steunen, maar toch won de in het CIDM, het ‘Onafhankelijke Congres van Madagaskar’ verenigde oppositie met driekwart van de stemmen.

In 1972 betraden nationalistische militairen het politieke toneel met een staatsgreep. Generaal Gabriel Ramanantsoa leidde de coupplegers. Tsiranana werd afgezet na een serie ernstige verstoringen. De generaal stelde een nationalistische regering aan en wilde ook de economie nationaliseren. Er ontstond een hevige crisis tussen de nieuwe regering en de politieke en economische elite die zich gesteund wist door Frankrijk en de NAVO. Want Madagaskar was voor de NAVO strategisch belangrijk door de ligging tegenover Mozambique en Zuid-Afrika. Na een paar maanden zette kolonel Richard Ratsimandrava de generaal af, maar al gauw werd hij zelf vermoord. Volgens geruchten zaten daar geheime diensten achter.

Algemeen werd verwacht dat de moord op de kolonel zou leiden tot ontmanteling van het militaire regiem. Maar het liep anders: in juni 1975 nam marinekapitein Didier Ratsiraka met een derde coup de macht over. Hij maakte zich staatshoofd, regeringsleider en voorzitter van de ‘Hoge Raad van de Revolutie’.¹³ En hij schreef zijn eigen rode boekje: ‘Het handvest van de Socialistische Revolutie’ dat hij ter goedkeuring voorlegde aan een volksraadpleging als basis van een nieuwe grondwet. Dat lukte hem. In december 1975 werd trots de Democratische Republiek Madagaskar ten doop gehouden.

Er kwam een ambitieus programma voor hervorming, gebaseerd op de ‘fokonolona’, te vergelijken met de Ujamaa benadering van Tanzania en de gemeenschapsdorpen in Mozambique. Buitenlandse militaire bases werden gesloten; ook die van de VS, NASA en de CIA die spionagecentra werden genoemd. De laatste Franse militairen verlieten het eiland. In juni 1976 kwam een volledig nieuwe machtsstructuur in werking met aan de top een twaalfkoppige ‘Opperste Regeringsraad van de Revolutie’, met kolonel Joël Rakotomalala als voorzitter.¹⁴ Die kwam een maand later om bij een vliegtuigongeluk. Justin Rakotoniana volgde hem toen op en Désiré Rakotoarijaona werd premier. De wetgevende macht berustte bij een nieuwe Nationale Raad van 144 leden. In lijn met het Handvest werd stap voor stap gewerkt aan de institutionele opbouw van de nieuwe staat. In 1977 werd het Nationale Volksparlement geopend en in 1978 volgde de Hoogste Grondwettelijke Raad. De volkspartijen sloten zich aan bij AREMA, het ‘Nationale Revolutionaire Front, Revolutionaire Avantgarde van de Natie’, die 11 van de 19 plaatsen kreeg

13 The New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, p. 343.

14 The New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, p. 344.

in de uitgebreide Opperste Regeringsraad van de Revolutie. De rest ging naar andere partijen, variërend van christendemocraten tot marxistisch/leninisten.

Om de aandacht van economische wantoestanden af te leiden, liet Ratsiraka de veteraanleider Monja Jaona arresteren. Jaona was de leider van de MONIMA-partij die opriep tot radicale hervormingen binnen de revolutie. Begin 1982 werd hij vrijgelaten, waarna hij zich meteen voor het presidentschap verkiesbaar stelde. Onder druk van het IMF en enkele devaluaties besloot de president om verkiezingen meer over de tijd te spreiden: die voor het presidentschap in november 1982 en die voor het parlement pas een jaar later. Ratsiraka werd voor 7 jaar herkozen met 80%; Jaona kreeg de overige 20%. Gematigde en conservatieve partijen kregen niets. In 1988 volgde luitenant-kolonel Victor Ramahatra de premier op. Bij de verkiezingen in 1989 werd Didier Ratsiraka weer als president verkozen, nu met 67%. Hij en zijn AREMA-partij werden minder radicaal.¹⁵

3.2 Comoren

Drie van de vier Comoren-eilanden werden samen op 6 juli 1975 onafhankelijk. Maar Mayotte bleef bij Frankrijk. In deze archipel met 400.000 inwoners pleegde de zakenman Ahmed Abdallah Abdéramane, plantagehouder, groothandelaar in rijst en leider van de conservatieve ‘Udzima Eenheidspartij’ meteen een coup tegen zijn progressieve concurrent Ali Soilih van de FNU, de ‘Partij voor Broederschap en Eenheid’. Zo werd hij premier en later president van een door de VN erkende autonome regering.

Tijdens de onafhankelijkheidsstrijd kozen de Comoren voor de Arabisch/Islamitische optie. Maar Mayotte wilde onder leiding van de katholieke plantage-eigenaar Marcel Henry een Franse prefectuur blijven. De meeste inwoners van Mayotte stamden af van Franse kolonisten. Voor Frankrijk bleef het eiland een strategische militaire basis in de Indische Oceaan, met permanente aanwezigheid van drie slagschepen en 10.000 Franse militairen. Frankrijk gedroeg zich minachtend ten opzichte van de territoriale eenheid van de Comoren en de uitslag van het referendum van eind 1974. Met een veto verhinderde Frankrijk een VN-resolutie om Mayotte bij de Comoren te voegen.

Onrust bleef de toestand kenmerken. Na de onafhankelijkheid waren er 20 staatsgrepen. In augustus 1975 zette de huurling Bob Dénard met zijn 50 mannen president Abdérame af. De president/zakenman was zijn plantages op Anjouan aan het inspecteren toen zijn paleis in Moroni op Grand Comoro werd overvallen. Alsnog werd Ali Soilih van de FNUC, het ‘Verenigd Front van de Comoren’, als president geïnstalleerd. Die probeerde voorzichtig een socialistische koers te varen.¹⁶ Drie jaar later, in 1978, maakte Bob Dénard in opdracht van Abdéramane een eind aan dat bewind. Soilih werd gedood en Abdéramane werd weer in het zadel gehesen. Dénard

¹⁵ The New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, p. 344.

¹⁶ UNDP. *Governance for the future*, p. 270.

hield hem aan de macht en werd daar rijkelijk voor beloond. Hij leidde de uit huurlingen en bandieten samengestelde presidentiële garde. In de regering kregen notoire criminelen hoge posities, zeer tot ongenoegen van de OAE. Volgelingen van Soilih werden opgepakt en onder wrede omstandigheden opgesloten. In 1978 werd de afgevaardigde van de Comoren uit de vergadering van ministers van de OAE in Khartoum verwijderd na een aanklacht van de mensenrechtencommissie van de VN. De Comoren werden gebrandmerkt als ‘bandietenstaat’.

De slechte toestand verleidde studenten en intellectuelen in 1981 tot een nieuwe staatsgreep. Maar de presidentiële garde sloeg hun verzet hardhandig neer. Abdéramane gebruikte dit voorval als excuus om het parlement af te schaffen. Frankrijk en de Wereldbank oefenden druk uit om toch volksvertegenwoordigers te kiezen. De Wereldbank beloofde financiële steun als machtsmisbruik en disproportioneel geweld zouden verminderen. In maart 1982 werd er gekozen. De oppositie, verenigd in het Democratisch Front, kreeg door fraude en intimidatie maar 15%.

Eind 1982 bood de regering van de Comoren aan Frankrijk een militaire basis aan in ruil voor teruggave van het eiland Mayotte. President Mitterand weigerde daar op in te gaan.¹⁷ Eind 1984 besloot Frankrijk om een gepland referendum over de toekomst van Mayotte uit te stellen. In het Franse parlement gingen steeds meer stemmen op voor volledige dekolonisatie. Maar de meeste bewoners van Mayotte wilden niet onder het gezag van een crimineel, mensenrechten schendend, islamitisch regiem komen. Frankrijk peilde bij de OAE en de pan-Afrikaanse beweging of een speciale status bespreekbaar was. Dat was niet het geval.

Begin 1983 werden de laatste zes nog op vrije voeten zijnde oppositieleiders gevangen gezet. Zij hadden president Abdéramane beschuldigd van diefstal van één miljoen dollar; een gift van Arabische landen voor de bouw van moskeeën en Koranscholen. Zij dienden formeel bezwaar in tegen hun arrestatie, waarop hun straffen werden verdubbeld. In september 1984 waren er weer presidentsverkiezingen waarbij 250.000 kiezers hun stem uitbrachten. De oppositie mocht niemand kandideren en de zittende president won met 99,48% van de stemmen.

Een half jaar later, in maart 1985, meldden militairen een coup te hebben voorkomen. Zij arresteerden leden van de presidentiële garde en enkele belangrijke burgers. Het kabinet werd ontbonden. Abdéramane werd naast president ook premier. Maar binnen het regiem groeide de oppositie tegen deze president. In 1989 was zijn macht uitgeput en het leger lag weer op de loer. Bob Dénard weigerde om met zijn huurlingen het leger te ontwapenen. Ahmed Abdallah Abdéramane werd vermoord en Saïd Mohammed Djohar, een halfbroer van Soilih, nam met hulp van Dénard en het leger de macht in handen.

¹⁷ G. Arnold. *A Modern History*, pp. 387-388.

3.3 Seychellen

Op de Seychellen verzette de bevolking zich tegen de overdracht van de macht. President Mancham vond het wijs om in 1976 nog geen verkiezingen te houden, maar pas later, in 1979. Hij vond een volksraadpleging niet nodig want iedereen was voor onafhankelijkheid en die hadden ze nu toch? Tijdens een buitenlandse reis nam zijn rivaal Albert René van de SPUP, de ‘Volkspartij van de Seychellen’ in goede samenspraak met de politie geweldloos de macht over.¹⁸ Volgens René leidde Mancham een verspillend leven terwijl het arme volk hard werkte zonder daar beter van te worden. Hij constateerde dat zijn SPUP de enige legitieme vrijheidspartij was. Men was zich bewust van het risico van ‘invasies en coups à la Comores’.

De SPUP werd in 1979 omgedoopt in SPPF, ‘Progressief Front van de Volken van de Seychellen’. Daarna won de SPPF de verkiezingen met 98% van de stemmen. Maar eind 1981 kwam er toch een huurlingeninvasie uit Zuid-Afrika. De beruchte kolonel Mike Hoare leidde 45 huurlingen bij een poging om de socialistische regering omver te werpen. Hun plan mislukte en de huurlingen kaapten een Indiaas vliegtuig om naar Zuid-Afrika terug te vliegen. Achteraf bleek het plan in Londen te zijn gesmeed door James Mancham, de Britse Geheime Dienst en Zuid-Afrika.¹⁹ Op de Seychellen werd de noodtoestand uitgeroepen en de avondklok ingesteld. De volksmilities die hun diensten hadden bewezen bij het betrappen en oprollen van de huurlingen, controleerden verdachte buitenlanders. In augustus 1982 werd een rebellie in het leger onderdrukt en er waren geruchten over een nieuwe invasie.

Het welbevinden van de bevolking werd gereflecteerd in de verkiezingsuitslag van 1984. De FPPS van Albert René won weer, nu met 93%. De laatste politieke gevangene werd vrijgelaten. De regering sloeg een minder ideologische, meer pragmatische weg in. Toch ontvluchtte minister van buitenlandse zaken Maxime Ferrari zijn land. Hij kreeg asiel in Frankrijk en onthulde daar de ideologische verschillen binnen de regering. Manchams’ partij, die intussen MPR heette, de ‘Beweging van de Weerstand van het Volk’, spon deze affaire enorm uit.²⁰ Alle conservatieve tegenstanders van René woonden inmiddels in het buitenland, maar het was nog lang niet rustig.

De volgende coup poging was in september 1986, toen president René in Zimbabwe was op de topconferentie van niet-gebonden landen. Hij kwam net op tijd terug om de coup af te slaan. Deze keer werd die geleid door zijn minister van defensie, kolonel Ogilvy Berlouis. Die werd samen met een groot aantal medestanders opgepakt. Bij de presidentsverkiezingen in 1989 werd Albert René als enige kandidaat met 96% voor een derde termijn herkozen. Meteen hervormde hij zijn kabinet. Planning, buitenlandse zaken, financiën en toerisme kwamen onder één ministerie. Zelf nam hij het ministerie van industrialisatie erbij. De president en zijn eilandenvolk gingen een rustiger tijd tegemoet.

¹⁸ UNDP. *Government for the Future*, p. 388.

¹⁹ The New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, p. 476.

²⁰ G. Arnold. *Africa. A Modern History*, p. 815.

3.4 Mauritius

Op 12 maart 1968 werd de eilandstaat Mauritius ongevraagd onafhankelijk. Seewoosagur Ramgoolam, de regerende protégé van Engeland, werd premier, met voorlopig de Engelse koningin nog als formeel staatshoofd. Hij zette het koloniale beleid onverminderd voort, en werd dan ook geridderd vanwege zijn verdiensten voor het Britse Rijk. Gaetan Duval, de steenrijke eigenaar van plantages en transportbedrijven, werd minister van buitenlandse zaken. Hun regering zette de vakbonden en de politieke oppositie flink onder druk. Zij verdaagden de verkiezingen van 1972 tot nader order en beperkten de speelruimte van vakbonden en oppositie nog meer.

In 1972 verbrak Ramgoolam zijn coalitie met Duval en de uitgestelde verkiezingen werden pas in 1976 gehouden. De MMM, de ‘Mauritiaanse Strijdbare Beweging’, met Paul Berenguer als leider en lijstaanvoerder, won 34 van de 70 parlamentszetels. Dat dwong Ramgoolam om weer met Duval samen te werken opdat de MMM in de oppositie zou blijven. Maar de oppositiebeweging groeide. In 1978 kon de MMM burgemeesters benoemen in drie van de vijf steden. Door de economische crisis kon de MMM voorafgaand aan de verkiezingen van 1982 veel volk mobiliseren. Zij schilderden de premier en zijn regering af als een door en door corrupte klik.

In de Washington Post verscheen een artikel over steun van de CIA aan de regerende Arbeiderspartij. De MMM won, samen met de MSM, de ‘Mauritiaanse Socialistische Partij’ van de Indiase inwoners, 62 van de 66 parlamentszetels. Er werd dus een nieuwe regering gevormd, met Aneerood Jugnauth als premier en Paul Berenguer van de MMM als minister van financiën.²¹ De meeste nieuwe ministers en ambtenaren waren jong en sterk gemotiveerd, maar onervaren. Tussen Berenguer en Jugnauth ontstond een serieus conflict. De laatste ging toen samenwerken met Ramgoolam’s Arbeiderspartij.

In maart 1983 dienden 11 ministers hun ontslag in: een ernstige politieke crisis! De MMM bleef in de regering, maar werkte niet meer met de premier samen. Binnen zes maanden waren er vervroegde verkiezingen waarbij MMM en Berenguer werden verslagen. Een nieuwe coalitie werd gevormd van de MSM-socialisten van Jugnauth, de Arbeiderspartij van Ramgoolam en de Sociaal-Democraten van Duval. De MMM viel er buiten en alle kansen voor corruptieve zelfverrijking aan de top stonden weer open. Binnenslands maakte de nieuwe regering een ruk naar rechts. Al in 1984 begon dit nieuwe team scheuren te vertonen. Jugnauth verloor zijn positie als leider en de MSM schoof een nieuwe leider naar voren. Dat was Satcan Boollel die een linkere koers voorstond en regelmatig met zijn eigen partij botste. Bij parlamentsverkiezingen eind 1987 won de coalitie van MSM, PMSD en Arbeiderspartij krap. Aneerood Jugnauth werd weer premier. De MMM leidde de oppositie.

²¹ The New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, Mauritius, pp. 360-361.

B Economische en maatschappelijke ontwikkelingen

3.5 Madagaskar

Er kwamen samenwerkingscontracten met Frankrijk die nadelig waren voor Madagaskar. Frankrijk mocht een groot aantal bestuurlijke en technische commissies en instellingen met eigen personeel bezetten en kon zich zo blijven bemoeien met het binnenlands beleid. Franse militairen zouden zorgen voor de uitrusting en training van het nationale leger, en de Franse militaire bases bleven. Ook het hoger onderwijs bleef een Franse zaak. In Antananarivo kwam de 'Charles de Gaulle Universiteit' die onder Frans bestuur stond en Franse criteria en werkwijzen hanteerde. Franse bedrijven en handelsondernemingen kregen privileges en garanties tegen aantasting daarvan, en lokale bedrijven moesten inschikken. In 1961 kwam daar een Investeringscode bij met 25 jaar vrijstelling van belasting op winsten en invoerrechten, en vergemakkelijking van bankkredieten voor Franse ondernemers. Nationalisatie van buitenlandse ondernemingen bleef uitgesloten. Het 'Malgache Socialisme' richtte zich niet tegen het kapitalisme.

Madagaskar had een associatieverdrag met de EEG en bijzondere banden met Zuid-Afrika, Taiwan en Zuid-Korea. Het ontwikkelde geen diplomatieke relaties met socialistische landen. Het speelde een rol in de Afro/Malagasy/Unie die was opgezet als platform van Afrikaanse vrienden van het Westen dat door Frankrijk werd vertegenwoordigd. Madagaskar was voorstander van ongebondenheid en demilitarisering van de Indische Oceaan. De Amerikaanse luchtbasis Diego Garcia moest in die visie aan Mauritius worden teruggegeven. In 1982 kocht Ratsiraka van Rusland een grote hoeveelheid wapens uit voorzorg tegen mogelijke Zuid-Afrikaanse invasies zoals die in de Comoren en de Seychellen hadden plaatsgevonden. Op de 'Conferentie van Niet Gebonden Landen' van 1982 in New Delhi was Madagaskar pleitbezorger van meer stabiliteit in de prijzen van belangrijke grondstoffen. De president beschuldigde Europa en de VS van manipulatie van grondstoffenprijzen. Hij vroeg om meer hulp van socialistische landen aan nationalistische regeringen in arme landen.²²

In 1979 lanceerde de 'Nationale Raad' op Madagaskar een 20-jarenplan voor ontwikkeling van het land. Het plan voorzag een verdubbeling van de bevolking rond het jaar 2000. De economie zou dan voor 75% gesocialiseerd moeten zijn. Maar 1980 werd al meteen een moeilijk jaar. De prijzen voor koffie, vanille en specerijen daalden op de wereldmarkt, en begrotingsproblemen maakten maatregelen nodig waarover het volk ontevreden werd. Madagaskar had bij de onafhankelijkheid een slecht ontwikkelde economie, gericht op goedkope productie van exportgewassen. De leiders waren zich bewust van de lage levensstandaard van de bevolking. Zij staken veel energie in de ontwikkeling van meerjarenplannen, waarvan het eerste in 1963 werd goedgekeurd. Daarvan zou de particuliere sector de helft moeten financieren. Meer zou worden geïnvesteerd in de industriële sector. In landbouw en industrie werden productiecoöperaties opgezet 'als schakels tussen de sociale, economische en technologische vooruitgang'. De 'fivandronampokotany', een bundeling van meerdere fokonolona's, werd de eenheid van coöpera-

²² USSR Academy. *A History of Africa (1918-1976)*, p. 523.

ties. De bevolking bestond voor 90% uit kleine boeren die met hak, bijl en vuur kleine landjes bewerkten om er rijst, maniok en groenten op te verbouwen. Moderne landbouwmethoden met tractoren, kunstmest en pesticiden werden gebruikt op suiker-, katoen- en tabaksplantages van westerse ondernemers. Het 'Algemeen Commissariaat voor de Coöperaties' moest zorgen voor modernisering van de landbouw.

In 1962 waren 250 kleine coöperaties vooral bezig met vermarkting. Er werd geen land hervormd. Buitenlanders bezaten nog twee miljoen hectaren van de beste grond waarvan veel braak lag. Eind 1962 nationaliseerde de staat alle grond die in 20 jaar niet meer gebruikt was, zonder overigens de investeringscodes en privileges voor buitenlanders te willen aantasten. Industrialisatie vond plaats met assemblagebedrijven van de Franse autofabrieken Renault en Citroën, en fabrieken voor fietsen, lucifers en farmaceutica. In Antsirabe kwamen ook machinale weverijen en spinnerijen en nog later een bierbrouwerij.

Om nationale bronnen af te tappen werd de 'Nationale Investeringsmaatschappij' opgericht, met een staatsaandeel van 51%. Wettelijk werd bepaald dat handelswinsten weer in Madagaskar moesten worden geïnvesteerd. Als dat niet gebeurde, dan werden zij zwaarder belast. Maar al in 1964/65 werden die maatregelen ongedaan gemaakt om investeerders en het buitenland niet te irriteren. Zodoende ontving de overheid te weinig belastinginkomsten waardoor minder in de maatschappij werd geïnvesteerd en het levenspeil van de burgers laag bleef. Lonen op het platteland leken nergens op en dwangarbeid bleef nog lang gewone praktijk. De lage lonen en de consumptieartikelen die arme mensen kochten, werden wel belast.²³

In januari 1972 won Philibert Tsiranana een derde presidentiële termijn met 99,9 % van de stemmen. Maar op 13 mei waren er in Antananarivo rellen van studenten, onderwijzers, arbeiders en werklozen. Zij vormden de basis voor een nieuwe beweging: 'De Federatieve 13 mei Beweging' (KIM).²⁴

Begin jaren '80 leidde de economische crisis tot studentendemonstraties en botsingen met de politie. In de hoofdstad werd een avondklok ingesteld. Binnen AREMA ontstond een breuk tussen de revolutionaire militaire regering en radicalere extreemlinkse partijen. En openlijk werd gebotst met de conservatieve Raad van Christelijke Kerken in een land waar 40% van de burgers, met name de maatschappelijke boven- en middenlaag, christen was. De president kon zich handhaven.

Begin jaren '80 werden met het IMF akkoorden bereikt over heraanpassing van de schulden. In 1981 was de schuld aan het buitenland toch opgelopen tot 700 miljoen dollar en het lukte het niet om aan de nieuwe verplichtingen te voldoen. Halverwege 1982 moest Ratsiraka aan het IMF toegeven en de munt met 14% devalueren, naast nieuwe bezuinigingen en bestedingsbeperkingen. Het IMF herfinancierde in september de schulden onder nog strengere voorwaar-

²³ G. Arnold. *Africa. A Modern History*, p. 385.

²⁴ 13 mei is ook de verjaardag van de schrijver van dit boek.

den. De economische problemen namen toe en de regering moest wel toenadering tot Frankrijk zoeken. Gepoogd werd om de handel met het buitenland te diversifiëren. Er kwam een campagne tegen de grootscheepse corruptie in de apparaten van staat en partij en tegen het gebrek aan efficiency van de overheidsdiensten. Maar in 1982 kwamen er nieuwe problemen: zware regens vernielden de oogsten en er kwam een tekort aan voedsel. Het handelstekort van Madagaskar bemoeilijkte de invoer van voedsel.

3.6 Comoren

Onder Mancham werd op de Comoren flink gemoderniseerd. Thee- en cacaoplantages werden vernield om vijfsterrenhotels te bouwen voor buitenlandse ondernemers. Het toerisme groeide, met vooral gasten uit Frankrijk en Zuid-Afrika, de belangrijkste handelspartners.

3.7 Seychellen

De Seychellen werden in 1976 onafhankelijk van Engeland.²⁵ Zij verkochten kleinere eilanden aan rijke buitenlanders. De nieuwe regering werkte aan een soort socialisme en besloot om het toerisme te reorganiseren. Verbetering van de visserij, goedkoper voedsel en voedselautonomie kregen prioriteit. Investerings in het onderwijs gingen omhoog en er kwamen plannen voor bestrijding van de hoge werkloosheid en het analfabetisme. Water, elektriciteit, de landbouwsector en het transportwezen werden genationaliseerd. In 1978 kwam daar het besluit bij om onbenutte grond van afwezige eigenaren te onteigenen. Er werd steeds meer aardolie en mineralen gevonden.

Met dit beleid en deze meevallers groeide de economie van de Seychellen. De eigen munt, de Seychelle Rupee, was sterk en werd opgewaardeerd. De eilanden kregen het hoogste inkomen per hoofd van de regio. Zij voerden vooral oliezaden, guano, kopra, erts en olie uit. Per jaar kwamen er intussen 80.000 toeristen; steeds minder uit Zuid-Afrika en meer uit Engeland en Europa. De regering beheerste systematisch de buitenlandse kosten van de hotels en het voedsel. Toch moest 30% van de behoefte aan voedsel worden ingevoerd. De inkomsten uit toerisme dekten ongeveer de kosten van de importen maar gaven nog niet veel netto-inkomsten. Bijzonder streng was de controle van de regering op vaak voorkomende parasitaire uitwassen van toerisme: casino's, nachtclubs, hoeren, drugs, dranklokalen en de daarbij horende illegale criminele circuits. De mislukte invasie van 1981 en de staatsgreep, vliegtuigkaping plus de toenemende economische crisis in Europa zorgden voor 35% terugval van het toerisme; een verlies van 17 miljoen dollar. De eilanden startten een charmeoffensief met beeldende en muzikale uitleg van de gebleven paradijselijkheid. In korte tijd kwam het toerisme weer terug op het oude peil.²⁶

²⁵ G. Arnold. *African. A Modern History*, p. 388.

²⁶ G. Arnold. *African. A Modern History*, p. 576.

3.8 Mauritius

Op Mauritius steeg in 1981 de werkloosheid na het toeslaan van de economische wereldcrisis. Meteen nam ook de corruptie snel toe. De regering Jugnauth kwam met een socialistisch programma en beloofde banen, loonsverhogingen en nationalisatie van grote plantages en vitale sectoren. Het begon ook een sterk moraliserende campagne tegen corruptie en vóór solidaire samenwerking. Maar van de voorganger erfde de regering een moeizame financiële toestand. Er kwamen geen nieuwe banen en loonsverhogingen. Na gedwongen onderhandelingen met het IMF moest worden bezuinigd en structureel aangepast. Prompt keerden de vakbonden zich tegen Jugnauth's regering. De premier moest zoveel aan het IMF toegeven dat de economie stagneerde, de voedselprijzen stegen en de werkloosheid groter werd dan ooit.

De regering van Gaetan Duval koos voor sterke banden met Zuid-Afrika en samenwerking met het internationale grootkapitaal. Georganiseerde werknemers waren zeer ontevreden over het gebrek aan ruimte, de onverholten steun aan imperiale belangen en de corruptie. Daaruit kwam de oprichting van de MMM, de 'Mauritiaanse Strijdbare Beweging' van de General Workers Federation die de belangen vertegenwoordigde van vrachtwagenchauffeurs, havenarbeiders, vissers en suikerwerkers.

Vanaf 1984 organiseerde het Indiase volksdeel zich sterker en zette het zich af tegen de andere groepen. Sociale en raciale spanningen liepen op. De vakbonden en MMM maakten zich op voor een nieuwe ronde van demonstraties en protesten. Het belangrijkste economische potentieel van het eiland lag in de offshore textielindustrie. Een industriële vrije zone gaf werk aan 90.000 mensen; 10% van de bevolking. Het gemiddelde inkomen per hoofd lag nog drie- tot viermaal hoger dan in de rest van Afrika. Maar met 16% was de inflatie hoog. Voor meer industrialisatie was meer geschoolde arbeid nodig, wat leidde tot immigratie uit Kenia, India en Madagaskar.

Mauritius knoopte innige banden aan met Zuid-Afrika en Israël. Zuid-Afrika mocht beschikken over de haven van Port Louis als belastingvrije zone voor de handel met EEG-landen. Zo omzeilden zij de economische sancties van Europa tegen Zuid-Afrika. In 1973 kocht de Perzische Sjah Mohammad Reza Pahlavi rechten om zonder internationale controle op Mauritius voor militaire doeleinden schepen te laden en lossen. Toen ging de MMM-partij ijveren voor een wapenvrije Indische Oceaan die 'Oceaan van de Vrede' moest worden. De eilanden Diego Garcia en Tromelin (Franse bases) moesten van MMM weer aan Mauritius worden teruggegeven. Maar de VS, Engeland en Frankrijk waren daar tegen, dus versterkten die hun steun aan rechtse politici.

Onder Jugnauth koos Mauritius voor ongebondenheid en samenwerking met progressieve landen, vooral in Afrika. MMM drukte door totdat demilitarisering van de Indische Oceaan actief op de agenda kwam. Zijn regering brak toen met Zuid-Afrika en Israël. De OAE hield zich bezig met de status van Tromelin en de Chagos Archipel. Frankrijk, Engeland en de VS gebruikten de eilanden nog als militaire bases en oefenterreinen en sloegen er kernwapens op; dat was een

probleem als de Indische Oceaan kernwapenvrij moest worden. In 1988 vroeg Mauritius op aandringen van de OAE om overdracht van die eilanden. De Koude Oorlog liep weliswaar ten einde, maar op feitelijke overdracht was nog weinig kans.

In 1992/93 diende Mauritius bij de VN en het Internationale Hof van Justitie herhaaldelijk nieuwe eisen om teruggave in. Na 2006 zocht Mauritius ook aansluiting bij de Portugees sprekende landen in Afrika om beter met ze te kunnen samenwerken en in de toekomst meer samen met Afrika te kunnen doen. En blanke Zuid-Afrikanen zochten mogelijkheden om zich op Mauritius te vestigen.

4 De eilandstaten in de Indische Oceaan na het einde van de Koude Oorlog

Het lag voor de hand dat deze eilandstaten in tijden van Koude Oorlog, Apartheid en bevrijdingsstrijd op het vasteland voor alle partijen en blokken strategisch belangrijk waren en dus in strategieën betrokken werden. De vraag is nu of zij daarvan konden loskomen om meer hun eigen koers te kunnen varen.

A De strijd om de politieke macht

4.1 Madagaskar

President Ratsiraka was met zijn AREMA-partij hervormingsgezinder en minder radicaal geworden. Een van de nieuwe maatregelen was in maart 1990 het versterken van de meerpartijendemocratie en het opnemen van leden van de oppositie in zijn kabinet. De oppositie verenigde zich daarna met 16 organisaties in het 'Comité van de Levende Krachten'. Die beweging organiseerde straatdemonstraties en ging in 1991 over tot een kleine staatsgreep. Het station van de Nationale Radio werd bezet, waarna de regering de staat van beleg afkondigde. Het Comité eiste het aftreden van president Ratsiraka en maakte in juli 1991 een schaduwkabinet bekend dat zou fungeren als overgangsregering.

Dat ging de president te ver. Hij liet twee schaduwministers arresteren en wachtte af wat er verder gebeurde. Vierhonderdduizend mensen bevolkten de straten van de hoofdstad en scandeerden dat Ratsiraka weg moest. De president liet de presidentiële garde op deze mensenmassa los. Er vielen 31 doden en ruim 200 gewonden. De crisis zette zich voort. De avondklok werd permanent en militaire patrouilles vulden 's avonds en 's nachts de straten.

In maart 1992 liet de president een meerpartijenforum oprichten met als opdracht het ontwerpen van een nieuwe Grondwet en het voorbereiden van presidentsverkiezingen. Die verkiezingen werden in augustus gehouden. Deze keer werd Albert Zafy tot president gekozen met tweederde van de stemmen. Didier Ratsiraka kreeg een derde van de stemmen. De nieuwe

president en zijn regering kregen in 1992 een land in beheer dat er economisch rampzalig aan toe was. In september 1994 legde president Zafy het volk een referendum voor waarin hij om meer volmachten vroeg. Die kreeg hij. Maar in mei 1996 zegde het 'Nationale Volksparlement' haar vertrouwen ook in deze regering op. Een nieuwe regering werd samengesteld. In september van hetzelfde jaar nam president Albert Zafy ontslag nadat parlementariërs hem hadden beschuldigd van het schenden van bepalingen van de grondwet.

In december werden weer presidentsverkiezingen gehouden, en deze keer kreeg Didier Ratsiraka weer de absolute meerderheid met 65% van de stemmen. Van hem verwachtten de kiezers toch meer daadkracht dan Zafy had laten zien. Maar ook in 1997 ging het bergafwaarts met het land. De grondwet van maart 1998 moest de president meer bevoegdheden en macht geven. Door het principe van decentralisatie in te brengen zouden de zes regio's van Madagaskar economisch meer autonomie krijgen. De oppositie bestaande uit zowel het 'Comité van de Levende Krachten' als de 'Militante Beweging voor Socialisme' verwierpen het referendum voor deze nieuwe grondwet. Zij zagen aankomen dat de president en de regering dictatoriale neigingen kregen die door het grondwetsvoorstel vergemakkelijkt en versterkt zouden worden. Maar de president drukte door en het voorstel werd toch aangenomen. In mei volgden parlementaire verkiezingen die door AREMA werden gewonnen. Premier Pascal Rakotomavo van AREMA werd vervangen door Tantely Andranarivo van dezelfde partij.

De volksopstand van 2001 was aanleiding voor de oppositie om in het parlement een hecht blok te vormen. Zij gaven dat blok de naam 'Eenheid voor de Verdediging van de Democratie in Crisis'. Na bijna dertig jaar werd de Senaat of Eerste Kamer weer gevestigd. Daarmee waren de structuren die in de nieuwe Grondwet waren vastgelegd, compleet. De instituties daarbinnen waren het Presidentschap, het Nationale Parlement en de Hoge Grondwettelijke Raad. In 2001 waren er weer verkiezingen voor het presidentschap. Marc Ravalomanana claimde de overwinning, maar Didier Ratsiraka wist van geen wijken. Ravalomanana was de rijke eigenaar van enkele kranten en een televisiestation, die zijn kapitaal had verdiend als groothandelaar in kruidenierswaren en melkproducten. Hij was ook de burgemeester van Antananarivo. 'Tiko de Melkboer', of de 'Yoghurt Tycoon' waren zijn bijnamen. Met harde hand had hij de hoofdstad schoongemaakt, op gang gebracht en georganiseerd. Dat wilde hij nu met het hele land gaan doen.

Begin 2002 organiseerde Ravalomanana met zijn volgelingen in de hoofdstad een algemene staking en enkele demonstraties tegen het manipuleren van de stemmen door Ratsiraka na de verkiezingen van december 2001. Vervolgens riep hij zichzelf uit tot de enige wettige president. Hij benoemde zijn eigen ministers die daarna hun intrek namen in de ministeries. In de hoofdstad Antananarivo demonstreerden de mensen weer en de politie sloeg er hard op in. De volksopstand ontstond nadat Jean-Eugène Voninahitsy, de vicevoorzitter van het parlement, was gearresteerd wegens belediging van de president en het uitgeven van ongedekte cheques.

Ratsiraka liet zijn presidentiële garde los en het kwam tot heftige botsingen. Hij riep de militaire noodtoestand uit, en het hele land kwam tot stilstand. Ravalomanana kreeg veel mensen achter

zich. Honderdduizend mensen die voor hem de straten opgingen, stelden zich bloot aan traan-gas en knuppels, bezetten barricades en bouwden wegversperringen. De militairen weigerden om op deze demonstranten te schieten. De militairen van Ratsiraka liepen weg. Het werd een ‘zachte revolutie’ van de burgers van de hoofdstad tegen de tiran. Het leger liet het gebeuren, en zij zetten door.²⁷

Ratsiraka trok daarop met zijn eigen ministers naar Toamasina, de tweede stad van het eiland, 250 kilometer verder aan de oostkust, die hij tot de nieuwe hoofdstad van Madagaskar uitriep. Vanuit die stad werd aan Antananarivo een economische blokkade opgelegd, waarbij wegen en twee belangrijke bruggen werden vernield. Ratsiraka wist zich gesteund door vijf van de zes provinciale gouverneurs. Ravalomanana benoemde zichzelf daarom in Antananarivo niet alleen tot President, maar ook tot Minister van Binnenlandse Zaken, het sterkste ministerie dat Ratsiraka nog onder controle had in Antananarivo, en tot Opperste Militaire Bevelhebber. De Hoge Grondwettelijke Raad annuleerde de verkiezingsuitslagen en gaf opdracht voor een hertelling. Beide kandidaten gingen daarmee akkoord.

Na die hertelling bleek Marc Ravalomanana 51,46% van de stemmen gekregen te hebben. Hij had dus echt gewonnen. Didier Ratsiraka bleek maar 35,9% te hebben, en het verschil was opmerkelijk. Maar Ratsiraka bleef zich vastklampen aan zijn presidentschap. Terwijl de 53-jarige Ravalomanana zich als president in Antananarivo vestigde, trok Ratsiraka weer naar zijn bolwerk in Toamasina, dat hij met de hele provincie er omheen onafhankelijk verklaarde.²⁸ Ook probeerde hij Antananarivo af te sluiten van alle havens van het land. Na zeven maanden politieke crisis en militaire intimidatie over en weer vluchtte Ratsiraka tenslotte eerst naar de Seychellen en vandaar naar Frankrijk waar hij asiel kreeg. De troepen waren loyaal gebleven aan Ravalomanana en hadden Toamasina ingenomen. Toen had Ratsiraka geen keus meer. In 2003 werd Didier Ratsiraka in absentia veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf met dwangarbeid, op beschuldiging van ontvreemding van overheidsfondsen. Zijn voormalige eerste minister Tantely Andrianarivo werd tot twaalf jaar veroordeeld wegens ernstig machtsmisbruik in de jaren dat hij in functie was. Ratsiraka had zo definitief verloren. Meer corrupte politici rond deze ‘familie’ werden uit hun functies gezet en opgesloten of tot dwangarbeid veroordeeld.

In december 2006 waren er weer verkiezingen rond het presidentschap. De zittende president, Marc Ravalomanana, kreeg volgens de tellingen 54,8% van de stemmen, wat genoeg was om meteen president te blijven. De ontslagen voorzitter van het parlement, Jean Lahiniriko, werd op afstand tweede met ruim 11%. Roland Ratsiraka, een neef van Didier Ratsiraka en burgemeester van Toamasina, werd derde. Lahiniriko vocht de uitslag aan vanuit zijn idee dat zijn tegenstander nooit de 50% had kunnen halen. Analisten en diplomaten hadden zijn protest al voorspeld. Maar het hooggerechtshof bevestigde de overwinning van Ravalomanana, die voor zijn tweede termijn werd ingezworen.²⁹

27 The New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, p. 387.

28 The New Internationalist. *The World Guide*, 11th edition, p. 386.

29 G. Arnold. *Africa. A Modern History*, p. 815.

In januari 2009 protesteerden demonstranten tegen de regering. Zij vernielden fabrieken, winkels en het televisiestation van president Ravalomanana. Hij werd beschuldigd van dictatoriaal optreden en van corruptie. In die maand waren er al honderd doden gevallen. In februari herhaalde de geschiedenis zich. De vete tussen twee tycoons die allebei heersers over Madagaskar wilden zijn, barstte weer los, en eindigde in een bloedige tragedie. Veiligheids-troepen schoten in Antananarivo op demonstranten. Er werd veel geschoten en er waren zeker weer dertig doden en tweehonderd gewonden te betreuren. Het zouden de bloedigste onlusten sinds de onafhankelijkheid zijn geweest. De hele maand februari kwam daar geen einde aan. Vele duizenden demonstranten tegen de regering gingen confrontaties met de veiligheids-politie aan.

De 34-jarige ex-diskjockey en burgemeester van Antananarivo, Andry Rajoelina werd ontslagen omdat hij zich had uitgesproken tegen president Marc Ravalomanana, en zelfs zijn ontslag geëist had. Rajoelina werd gezien als zetbaas van de Ratsiraka familie die op zoek was naar wraak en herovering van de macht. Many Ranaivoniarivo, de minister van defensie, waarschuwde dat zijn leger de regeringsgebouwen en de wettige president, Marc Ravalomanana, zou verdedigen.

In februari 2009 kwam een SADC-team naar Madagaskar. Nog steeds werden elke dag demonstratieve marsen naar de regeringsgebouwen gehouden, met de zwaar bewapende veiligheids-troepen waakzaam op de achtergrond. De populaire Andry Rajoelina deed zijn best om het volk ervan te overtuigen dat hij een betere president zou zijn en hij kreeg heel veel mensen mee. Hij vertelde zijn volgelingen door te zullen vechten tot hij gewonnen had. Begin maart vielen er bij botsingen met het leger weer enkele doden, nadat legereenheden in de wijk Ambohipo op zoek waren geweest naar oppositieleiders. Rajoelina riep uit protest een algemene staking uit en noemde Ravalomanana een dictator die zijn eigen volk liet verhongeren. 's Nachts probeerden eenheden van de veiligheidspolitie zijn huis binnen te komen om hem te arresteren. Een week later ontstond muiterij in het leger. Een aantal eenheden verzetten zich tegen opdrachten om op het volk te schieten. Zij kozen, gedekt door kolonel Noël Rakotondranasa, de kant van de oppositie. Deze muitende militairen maakten wegafzettingen en bezetten strategische posities.

Steeds meer officieren verzetten zich tegen het door de regering inzetten van soldaten om ontevreden burgers te onderdrukken. Het leger eiste het ontslag van minister van defensie Many Ranaivoniarivo die zij zagen als de schuldige van de dood van minstens honderd demonstrerende burgers. De minister ontsloeg meteen legerleider generaal Edmond Rasolofomahandy, nadat die de politici een ultimatum had gesteld om binnen 72 uur hun zaken op orde te hebben en voor rust te zorgen. Het leger stelde zelf een eigen nieuwe legerleider aan. De soldaten ontdekten dat zij aan het muiten waren: hun handelen kwam voort uit bezorgdheid voor de veiligheid van het volk en de democratie. Op 16 maart vond oppositieleider Rajoelina dat president Ravalomanana gearresteerd en ontslagen moest worden wegens hoogverraad en diefstal van de staat. Het leger dwong inderdaad de president om zijn ontslag in te dienen, en op 19 maart werd Andry Rajoelina ingezworen als de nieuwe president. Het parlement, waar Ravalomanana nog een meerderheid had, werd ontbonden en interim-premier Monja Roindefo Zafitsimivalo kondigde een overgangsfase aan.

Afrikaanse regeringen verklaarden de situatie als ongeldig en vonden dat Ravalomanana weer in zijn constitutionele rol herbevestigd moest worden. De AU schorste Madagaskar tijdelijk als lid. Noorwegen trok hulp gelden in, maar Frankrijk steunde de nieuwe ontwikkelingen wel. In Madagaskar gingen duizenden aanhangers van de afgezette Ravalomanana de straten op om te demonstreren. Steeds meer landen hadden besloten dat dit een ordinaire staatsgreep was geweest. Ook de EU en de VN deden oproepen om de constitutionele orde weer te herstellen. Politie en leger onderzochten de titaniummijn van Rio Tinto waar wapenvoorraden verborgen zouden zijn, die gebruikt zouden gaan worden door Zuid-Afrikaanse huurlingen om Rajoelina te helpen. Maar er werd niets gevonden. Meer donoren hielden hun geld voor Madagaskar vast. Het land hing op de rand van een burgeroorlog. Bij botsingen tussen groepen onderling en tussen hen en politie en leger vielen nog regelmatig doden.

In april 2009 kondigde de verjaagde president Ravalomanana aan dat hij naar Madagaskar wilde terugkomen. Hij drong aan op nieuwe verkiezingen of een referendum waarin het volk kon kiezen wie het wilde hebben. Hij had de afgelopen weken veel internationaal lobbywerk gedaan en wist zich gesteund door het buitenland. Hij bood zelfs Rajoelina aan om de macht te delen, maar die wees dat af, want er kon er maar één aan de macht hebben, en dat was hijzelf. Rajoelina liet een aantal hoge rechters en juristen die zijn tegenstander steunden, arresteren en opsluiten. Gezegd werd dat er een moordpoging gedaan was op de echtgenote van Rajoelina. Die liet een aantal parlementariërs in preventieve hechtenis nemen. Zij zouden vandalisme en plunderen door demonstranten hebben aangemoedigd.

De Afrikaanse Unie (AU) richtte een ‘Consultatieve Groep voor Madagaskar’ op die in Addis Abeba vergaderde. Hun uitgangspunt was nog steeds herstel van de grondwettelijke orde. Op 1 mei liet de regering van Rajoelina, met steun van het leger, weten dat er snel nieuwe verkiezingen konden komen. Ablassé Ouédraogo, de speciale gezant van de AU, had intensief onderhandeld. Ook Joaquim Chissano had zich samen met een aantal andere Afrikaanse bemiddelaars ingezet. In augustus 2009 sloten drie ex-presidenten van Madagaskar die verschillende politieke facties vertegenwoordigden een overeenkomst over een overgangsregering van nationale eenheid. De AU en de VN waren er intensief bij betrokken. Alleen de verdeling van de functies in die nieuwe regering kostte nog hoofdbreken, want daarover werden zij het niet eens. Vanuit zijn ballingschap in Zuid-Afrika liet Ravalomanana weten verder ‘in het belang van het land’ af te zien van toekomstig presidentschap. In oktober werd bekendgemaakt dat Andry Rajoelina aan zou blijven als president tot aan de verkiezingen van eind 2010. Daarvoor zou hij zich dan niet kandidaat stellen. Monja Roindefo Zafitsimivalo kreeg de opdracht om de overgangsregering samen te stellen.

De partijen slaagden er niet in om het eens te worden over de verdeling van ministersposten in de overgangsregering. Half maart 2010 verliep het ultimatum van de AU, maar dit probleem was nog steeds niet opgelost. Rajoelina blokkeerde elk voorstel dat werkelijke machtsdeling inhield. Ratsiraka had vanuit Parijs aangedrongen om de overgangsregering niet te accepteren. De politieke wil ontbrak volledig. Rajoelina was, nog steeds in staat om in de hoofdstad massa's te mobiliseren, en omdat hij van de Ratsiraka clan was kon hij belangrijke legeronderdelen

achter zich krijgen. De AU legde sancties op aan Rajoelina en 108 van zijn medestanders. Dat waren reisverboden en bevrozing van buitenlandse tegoeden. In mei 2010 besloot Rajoelina definitief niet mee te zullen doen aan de volgende verkiezingen. Ravalomanana werd bij verstek veroordeeld tot levenslang met dwangarbeid wegens het inzetten van de presidentiële garde om burgers te doden. In november 2010 zou een referendum worden gehouden over een nieuwe grondwet dat het Rajoelina mogelijk moest maken om aan te blijven. Een groep militairen probeerde ‘in het belang van nationale verzoening’ om de macht over te nemen. Onrust en onduidelijkheid bleven nog heersen.

4.2 Comoren

In de Comoren werden vanaf 1990 alle politieke partijen verboden. De oppositie vertrok of dook onder. In september 1995 zette het team ‘De Verschrikkelijken’ van Bob Denard president Saïd Mohammed Djohar af met ‘Operatie Kaskari’, en in 1997 verklaarden de eilanden Anjouan en Moheli zich onafhankelijk van de rest. In 1999 pakte opperbevelhebber kolonel Azali Assoumane de macht met een coup zonder bloedvergieten. Daarna faciliteerde hij besprekingen over de Fomboni-akkoorden over de machtsdeling tussen de drie eilanden met een roulerende centrale president en een regering per eiland. Besloten werd ook tot afslanking van het omvangrijke overheidsapparaat. Kolonel Assoumane won de presidentsverkiezingen van 2002 waarbij ook elk eiland zich een president koos. In 2004 werd hij met bijna algemene stemmen herkozen. Volgens waarnemers omgaf hij zijn regering met notoire criminelen. Het parlement en de vakbond werden door de staat gecontroleerd en aangestuurd. Azali Assoumane trad af in 2006; Ahmed Abdallah Sambi nam het presidentschap over.

Begin 2006 stond Bob Denard De Verschrikkelijke, inmiddels 76 jaar oud en Alzheimerpatiënt, terecht voor zijn aandeel in de staatsgreep van 1995 waarbij president Saïd Mohamed Djohar was afgezet. Hij kreeg vijf jaar voorwaardelijk. De rechtbank erkende volledig de rol van de Franse geheime diensten en de Cellule africaine binnen het Elysée bij die staatsgreep. De Republiek Comoren werd geweerd bij bijeenkomsten van de Afrikaanse Unie vanwege de officieel toegeschreven ‘boevenstatus’. Sindsdien streefde het naar meer contacten in de Arabische wereld en met andere eilandstaten in de regio. De Afrikaanse Unie probeerde de politieke crisis te bezweren door over te gaan op economische sancties en blokkade van de haven van Anjouan. Later voerden zij met succes de invasie van 2008 uit.

Mohamed Bacar, de president van het eiland Anjouan, weigerde om nog langer in de Unie samen te werken. In 2007 dwong hij een de facto afscheiding af na zijn weigering om mee te doen met de algemene verkiezingen voor de Unie van juli 2006. Namens de Afrikaanse Unie bezetten in maart 2008 Comorese soldaten het eiland Anjouan, samen met 1.700 Tanzaniaan, Senegalezen en Soedanezen. Libië steunde dit logistiek en Frankrijk moreel, politiek en financieel. De bewoners van Anjouan begroetten deze invasie hartelijk; zij hadden gevreesd blijvend overgeleverd te zijn aan een bende criminelen. Bij de botsing met de opstandelingen vielen tientallen doden. Daarna was Anjouan weer terug in de ‘Unie van de Comoren’. De EU en de Afrikaanse

Unie feliciteerden president Ahmed Sambi en zijn regering. Mohamed Bacar bleef volhouden dat Sambi dit nooit had mogen doen. De regering beloofde verkiezingen voor Anjouan, en Bacar vluchtte naar het eiland Mayotte waar hij asiel aanvraagde voor Frankrijk. Eind maart 2009 werd Mayotte officieel het 101^e Franse Departement, met alle Europese rechten en plichten voor de bewoners. Polygamie was er voortaan verboden. De Comoren en de AU protesteerden en bleven het eiland als bezet koloniaal gebied beschouwen en behandelen. Sindsdien proberen veel Comorianen met bootjes naar Mayotte over te steken om zo in Europa te komen. In 2009 stuurde Mayotte er 16.000 terug. Een onbekend aantal zeemigranten kwam om in de gevaarlijk stromende Straat van Mozambique.

4.3 Seychellen

De Seychellen gingen onder druk van de oppositie over op een meerpartijenstelsel. De regering Mancham knoopte sterke samenwerkingsbanden aan met Zuid-Afrika waar de meeste toeristen vandaan kwamen. En de eilanden hielpen Zuid-Afrika met het doorbreken van de Europese handelsboycots. In juli 1992 kwam er een 'Grondwettelijke Commissie' voor het ontwerpen van een nieuwe grondwet. De regerende FPPS, het 'Progressieve Volksfront van de Seychellen', kreeg 13 van de 23 zetels. De grootste oppositiepartij DP, de 'Democratische Partij' van inmiddels ex-president James B. Mancham. De FPPS ging door op de oude autoritaire manier. De DP trok zich weer terug en het eerste ontwerp voor de grondwet werd niet goedgekeurd. Het project werd geschorst totdat de DP weer in de Commissie terugkwam. Toen schreven zij verder aan de tekst. Bij het referendum over het ontwerp werd dat door 73,6% van het volk gesteund, en toen was het meerpartijensysteem officieel. Ook toen stond vast dat er een parlement van 33 leden zou zijn en dat presidentiële termijnen vijf jaar duurden; maximaal twee maal achtereenvolgend.

Bij de verkiezingen van juli 1993 won Albert René weer met absolute meerderheid. Dat gold ook voor zijn partij in het parlement. Albert René ging samenwerken met linkse landen en bewegingen in het gebied van de Indische Oceaan. Na zijn overwinning op Mancham eiste René de sluiting van het Amerikaanse systeem op de eilanden voor het monitoren van satellieten en van de marinebasis op Diego Garcia. Hij claimde teruggave van Diego Garcia en de door de Britten ontvolkte eilanden Farquhar en Aldabra aan Mauritius. Maar dat gebeurde niet. René sloot zich aan bij de ongebonden landen en zette zich met zijn regering in voor een atoomvrije, vreedzame Indische Oceaan. Alle schepen die de Seychellen aandeden, moesten atoomvrij zijn. Vanaf toen meden marineschepen van de VS en Engeland de eilanden. In 1988 vestigden de Seychellen diplomatieke contacten met de Comoren, en in 1989 met Marokko en Ivoorkust. In 1989 kwam de Indiase president Ramaswamy Venkataraman officieel op bezoek. Dat leverde een akkoord op voor culturele samenwerking. In 1990 kreeg Seychellen ook diplomatieke betrekkingen met Kenia.

In 1998 won Albert René weer royaal. Vanuit de behoefte om aan investeerders te bewijzen dat het land stabiel was, organiseerde hij in september 2001 met twee jaar vervroegde verkiezingen. Voor de derde keer sinds de komst van het meerpartijenstelsel koos men hem; grondwettelijk

voor de laatste keer. James Mancham wilde niet meedoen, en adviseerde zijn aanhang om op Albert René te stemmen: ‘Kies voor de duivel die je kent... Je weet wat je aan hem hebt’. Wavel Ramkalawam, lijsttrekker van de oppositionele SNP, de ‘Nationale Partij van de Seychellen’, vocht de uitslag aan. Deze Anglicaanse dominee dacht zelf gewonnen te hebben. Volgens hem waren de kiezers geïntimideerd, had René publiek geld gebruikt voor zijn campagne en waren de gegevens vervalst. ‘Typisch een slechte verliezer’, zei de winnaar die genoot van zijn koosnaam ‘De Baas’ onder het volk. De SNP spande een proces aan om gelijk te krijgen. Begin 2002 besloot het Constitutionele Gerechtshof dat geen van de aangevoerde aantijgingen op waarheid berustte. René’s winst van 54% was minder overtuigend dan andere keren, maar gewonnen had hij wel. Mancham en René hadden hun langste tijd in de politiek gehad, wat kansen bood voor nieuwe tijden voor de Seychellen. In april 2004 deed president René een stap terug. Hij droeg het presidentschap over aan vicepresident James Michel en bleef zelf aan als partijleider van de FPPS. Michel beloofde nieuwe openingen voor dialoog, vooral over economische onderwerpen.

In juli 2006 werd James Michel met 54% gekozen, en in 2011 gebeurde dat weer. Ruim 100 internationale waarnemers vonden de gang van zaken transparant en eerlijk. Tegen het eind van 2011 waren er betogingen na uitvaardiging van een verbod op het oprichten van radiostations van politieke en religieuze organisaties, waardoor de oppositie geen radiozender kon beginnen. Demonstranten die het parlement benaderden, botsten op veiligheidstroepen. Het ging er hard aan toe. Oppositieleider Ramkalawan en enkele medestanders raakten gewond. Wisselingen van de macht tussen en binnen de nationale elites verliepen dus doorgaans soepel, maar gebrek aan ruimte voor de oppositie zorgde nog voor onrust. Meerpartijensystemen en machtsdeling wennen slechts langzaam.

4.4 Mauritius

Op Mauritius werd Jugnauth in 1991 weer premier dankzij een nieuwe coalitie van MSM en MMM. Pas in maart 1992 ging het eiland over van een constitutionele monarchie naar een grondwettelijke republiek. De Britse koningin werd vervangen door een eigen president, de heer Cassam Uteem. Jarenlang was hij maatschappelijk werker en via een actieve rol in de MMM klom hij op in de politiek. Hij werd Kamerlid en Minister en was zeer gezien in zijn geboortestad Port Louis waarvan hij enkele jaren burgemeester was. Zijn presidentschap duurde 10 jaar. In augustus 1993 trok Paul Bérenguer, de minister van buitenlandse zaken namens MMM, zich uit het kabinet terug. Premier Jugnauth had geen meerderheid meer, maar bleef wel doorregeren. Begin 1995 nam hij vertegenwoordigers van de rechtervleugel van de sociaaldemocratische partij SDPM van Duval in zijn kabinet op. De MMM/LP ofwel de ‘Militante Beweging van Mauritius/Arbeiderspartij Coalitie’ van Paul Bérenguer (MMM) en Navim Ramgoolam (LP) won vervolgens twee derde van de Kamerzetels. Ramgoolam werd premier en Jugnauth was even uit en af. In juli 1997 verliet de MMM de coalitie alweer. Ramgoolam nam het ministerschap van buitenlandse zaken over van de vertrekkende Bérenguer.

In februari 2001 weigerde Cassam Uteem zijn handtekening te zetten onder antiterroriswetten. Hij nam ook meteen ontslag als president. Vicepresident Angidi Chettiar nam zijn taak over, weigerde eveneens om die wet te tekenen en vertrok ook. Toen was Arrianga Pillai aan de beurt en die tekende wel. De nieuwe wet gaf de staat toestemming om verdachten van terrorisme langer vast te houden zonder recht op juridische bijstand. In 2002 werd Karl Auguste Hoffman gekozen als parlamentsvoorzitter. Hij zorgde er voor dat Aneerood Jugnauth geruisloos het presidentschap kon overnemen. Nadat deze opnieuw een coalitie met de MMM had gesmeed, werd hij officieel ook weer premier. In 2003 liet hij het leiderschap van de MSM over aan zijn zoon Pravind Jugnauth. In oktober 2003 werd Paul Bérenguer de premier.

In januari 2004 onderzocht de politie een deposito van 25 miljoen dollar op een Zwitserse bank dat daar in 1997 was ondergebracht. Klaarblijkelijk was dat geld bestemd voor de campagne van de Arbeiderspartij, in de dagen dat Navim Ramgoolam daar de leiding had. Samen met twee andere LP-leden zou hij het geld naar Zwitserland hebben gesluisd. Ondanks dat scoorde Mauritius in 2009 als het beste Afrikaanse land op de Ibrahim Index for African Governance, wat betekende dat op de gebieden van goed bestuur, duurzaamheid, democratie, menselijke ontwikkeling en mensenrechten de hoogste scores werden behaald. Op 5 mei 2010 gingen de Mauritianen weer naar de stembus. Het bleef een boeiende dans om de macht van vier of vijf belangrijke families die elk hun eigen partij hadden.

B Economische en maatschappelijke ontwikkeling

4.5 Madagaskar

De regering van premier Zafy leidde in 1992 een van de armste landen van Afrika. Madagaskar was er economisch slecht aan toe. Tussen 1976 en 1992 was het inkomen per hoofd nauwelijks gestegen en de gemiddelde inname van calorieën was gedaald. In maart 1994 kondigde de regering op gezag van het IMF strenge bezuinigingen af. Daardoor namen de sociale spanningen toe en tegen het eind van het jaar werd massaal tegen de regering betoogd. Onder druk van IMF en Wereldbank nam de gouverneur van de Nationale Bank begin 1995 ontslag. Het nationale debat over de SAPs, de Structurele Aanpassings-Programma's, viel samen met onvrede over het gebruik van de nationale natuurlijke hulpbronnen. Natuurbeschermers verzetten zich fel tegen het plan van de internationale mijnonderneming RTZ Corporation³⁰ om in het zuiden naar titaandioxide te gaan graven. De mijnen zouden verdere degradatie van de flora en fauna van het eiland in de hand werken. Die was toch al zorgwekkend door grootschalige ontbossing en erosie. Madagaskar heeft een voor de hele wereld unieke biologische reserve aan planten, vogels, reptielen en zoogdieren die bedreigd wordt door grote bos-, mijn- en landbouwprojecten.

Begin 1996 vond het IMF dat Madagaskar haar afspraken niet nakwam door gebrek aan samenhang in de regering. Het ging niet goed, wat merkbaar was aan de toename van honger en

³⁰ Voorheen Rio Tinto. Na fusie met CRA-limited in 1995 werd het RTZ Corporation.

ziekte onder de armste mensen. Malaria werd epidemisch en volgens de FAO was 3/4 van het volk ondervoed. Het land had in 1998 een negatieve handelsbalans en een nationale schuld van 4,4 miljard dollar; \$ 292 per inwoner. Toch meenden in die dagen heel wat mensen dat zij in Madagaskar een toekomst konden opbouwen. Veel Chinezen vonden met hulp van mensensmokkelaars de weg naar het grote eiland. Zij begonnen er winkels, eethuizen, naaiateliers, gokcentra, en werden ook actiever in de landbouw. Het gros van de naar schatting 30.000 Chinezen was nooit geregistreerd. Zij werkten dag en nacht voor weinig geld. Als zij af en toe ambtenaren iets toestaken, dan konden zij zo lang illegaal blijven als zij wilden. Voor meer geld of een TV toestel kregen zij paspoorten en visa. Zodra het kon namen zij Malgache meisjes in dienst die zij slecht betaalden, maar het was wel werk. Chinese immigranten brachten ook veel goedkope consumptiegoederen naar Madagaskar. De invoerbelasting was gemakkelijk te omzeilen want ook douaniers lieten zich graag omkopen. De spullen waren van lage kwaliteit, maar betaalbaar. Hun voorbeelden waren de Indiërs en Pakistani die ruim 30 jaar eerder naar Madagaskar kwamen, met klein elektriciteits- en elektronicawerk begonnen, daarna in buurtwinkels investeerden en inmiddels tot de meest welvarende burgers van het eiland behoorden. Zo bewezen zij dat met hard werk en weinig eisen in een straatarm land toch geld kon worden verdiend.

Ook grotere Chinese ondernemers vestigden zich op Madagaskar. Zij bouwden villa-compounds, gokpaleizen, een sportcentrum en vakantieparken. Overal waar zij konden kochten Chinese projectontwikkelaars grond en lokale autoriteiten pikten een graantje mee. Vaak ging het om grond die niet verkocht had mogen worden. Grote projecten kwamen van de grond met steun van de Chinese overheid en werden uitgevoerd door Chinese arbeiders. Het publiek en de media morden: men hield niet van de Chinezen, protesteerde tegen de handel en tegen de projecten waarvan de rijken konden genieten maar de arme mensen niet. Weerzin tegen Chinezen die even arm waren als zichzelf, toch geld maakten en lokale ambachtslui en handelaren uit de markt werkten, groeide.

De regering Ravalomanana zette versneld de economische liberalisatie in. Staatsbedrijven werden geprivatiseerd en verkocht. Het Frans-Belgisch-Zuid-Afrikaanse COZAMAR kocht de noodlijdende en verwaarloosde Nationale Spoorwegen. Die waren belangrijk voor de ontwikkeling van het land waar de fysieke infrastructuur slecht was en doorgaande wegen ontbraken. De Spoorwegen hadden geen inkomsten maar wel personeel dat zo weinig betaald kreeg dat daarvan niet te leven viel. De privatisering zou daar op korte termijn weinig aan veranderen. President Ravalomanana maakte prioriteit van de verbetering van de infrastructuur voor transport en de bescherming van de overgebleven bossen. Maar al snel werd hem verweten niets te doen aan armoedebestrijding. In maart 2006 kreeg Madagaskar net als 12 andere Afrikaanse landen van het Internationaal Monetair Fonds, de Wereldbank en African Development Bank (ADB) kwijschelding van schulden. Er was handel met buitenlandse ondernemers die bedenkelijke kanten had en die teveel leek op koloniale uitverkoop van het land van kleine boeren.

Madagaskar haalde in 2008 de internationale pers nadat de Zuid-Koreaanse DAEWOO-Logistics met de regering een leaseovereenkomst van 99 jaar afsloot van 1,3 miljoen hectaren landbouwgrond, de helft van België, voor de commerciële verbouw van voedsel, maïs en palmolie

voor Korea. Als tegenprestatie zou Korea voor 6 miljard dollars investeren in wegen, elektriciteit en in 40.000 banen. In het westen was al een enorme Chinese suikerplantage. En het Indiase VARUN cultiveerde 500.000 hectaren met rijst, maïs en granen, maar wel voor de lokale markt, wat niet gold voor de Chinese en Koreaanse projecten waarvan niets in Madagaskar achterbleef. Volgens de Aziatische contractpartners ging het steeds om ‘totaal ongebruikt en onontwikkeld’ land. Maar lokale kleine boeren zagen dat anders. Zij verbouwden er hun maïs en rijst, en hun koeien graasden er. Hen werd verteld dat zij in dienst zouden komen van de nieuwe bedrijven. De kleine boeren moesten daarvoor wijken met hun kleinschalige vanille-aanplanten. Het was absurd dat Madagaskar tegelijk zo’n 600.000 mensen in leven hield met voedselhulp van de VN. Het grootste deel van de arme bevolking zou van deze deals niets overhouden. Erger nog: het was voor arme kleine boeren steeds moeilijker om nog aan een stukje grond te komen.

Andry Rajoelina gebruikte in zijn felle campagne tegen Ravalomanana deze uitverkoop van land aan vreemden om de bevolking te mobiliseren tegen ‘de president die zich voor deze misdaad had geleend’. Na de machtsovername werd het contract vernietigd en voor het noodlijdende DAEWOO ging de zaak niet door. Maar dat had zich alweer onder de nieuwe naam Madagascar Tsaka Sarlu op Madagaskar gevestigd en gaf de moed niet op. De ‘Hoge Autoriteit van de Overgangperiode’ bevestigde toch dat het land van kleine boeren op Madagaskar niet aan vreemden zou worden verkocht, verhuurd of gegeven.

In het voorjaar van 2004 werd Madagaskar getroffen door hevige cyclonen. Duizenden kustbewoners moesten land en woning verlaten. In het noordoosten was veel stormschade en het lager gelegen westen overstroomde bij zware regens. Volgens de overheid waren 700.000 mensen getroffen, waarvan er 200.000 hun huizen verloren. Een jaar later kwamen er weer zware regens met overstromingen waarbij 25 mensen verdronken en 60.000 anderen moesten vluchten. Er spoelden 26.000 rijstvelden weg. Gevreesd werd dat in de provincies Toamasina en Mahajanga voor het tweede jaar hongersnood zou komen na de cyclonen die het eiland steeds troffen. In het voorjaar van 2006 was er ook een onverwachte epidemie van de virusziekte chikungunya, veroorzaakt door de Afrikaanse tijgermug die ook de knokkelkoorts dengue, gele koorts en Zika overbrengt. Er werden ruim 125.000 mensen ziek en 70 stierven er aan. De epidemie overviel Madagaskar, Réunion, Mauritius en de Seychellen. Het leger besproeide de broedplaatsen.

In april 2007 kwamen er weer verschrikkelijke orkanen, mogelijk de ergste ooit, die de noordelijke helft van Madagaskar voluit troffen. Er vielen 88 mensen en nog eens 30 mensen verdwenen voorgoed, 30.000 mensen werden dakloos en 450.000 mensen hadden hulp nodig. Een jaar lang werd het Indische Oceaan gebied getroffen door op elkaar volgende orkanen en heftige tropische stormen die Bondo, Clovis, Favio, Gamede, Indlala, Jaya en Hubert genoemd werden. Daarna vernietigden overstromingen 80% van de vanille-oogst. In het zuiden spoelden duizenden hectaren rijstakkers weg en de schade aan wegen en bruggen was groot. Volgens de VN was 180 miljoen dollar nodig om Madagaskar orkaanveilig te maken, maar donoren kwamen niet verder dan 5,5 miljoen aan toezeggingen. De regering werkte hard om de schade te herstellen, maar nog jaren bleven de stormen komen. In februari 2012 was het weer zover: de cycloon Giovanna raasde over het eiland en maakte 800 mensen dakloos. En in 2013 en 2014 stierven zeker

100 mensen aan de builenpest. De vliegen die de bacterie verspreiden, bleken resistent tegen het overvloedig gebruikte deltamethryn als pesticide. De WHO hield zijn hart vast.

4.6 Comoren

Op de Comoren werden in mei 2001 de Fomboni akkoorden afgesloten. Daarin sprak men af om de overheid af te slanken. In een referendum kreeg president Ahmed Sambi één jaar om de operatie af te ronden. Daarna moest hij aftreden om plaats te maken voor een opvolger. Het overheidsapparaat kostte 80% van het BNP en dat kon zo niet langer. Economisch groeiden de Comoren niet; er was zelfs sprake van krimp. Olie en mineralen waren er niet en de snel groeiende jonge bevolking absorbeerde elk beetje groei. Deels kwam dat door onbeperkte invoer van luxe goederen, ook voor de groeiende aantallen toeristen. De ontginning en bewerking van nog meer kwetsbare grond met meer specerijen kon ook geen groei opleveren; mogelijk was men de kritieke grens al voorbij. De 8.000 ambtelijke vissers en hun 3.000 boten waren gebaat bij modernisering en professionalisering om op de onstuimige zee meer en gericht vis te kunnen vangen. Daar zat geen marge meer in vanwege de concurrentie door commerciële vissersvloten uit Europa, Azië en Rusland.

De Comoren hadden een progressief onderwijsbeleid met een redelijke genderparagraaf. Maar vrouwen werden nog volop gediscrimineerd, dus het kon beter. Een kwart van de kinderen, bijna allemaal meisjes, ging nog niet naar school.

4.7 Seychellen

Voor de Seychellen bleef toerisme de belangrijkste bron van inkomsten. Het aantal bezoekers steeg en begon die van de eigen bevolking van 72.000 burgers te overtreffen. De export bestond vooral uit oliederivaten en visconserven. Ondanks 22% werkloosheid was in 1994 het inkomen per hoofd 6680 \$. Er was genoeg veilig drinkwater voor iedereen en aan de basale voedingsbehoeften kon worden voldaan. 1995 en 1996 gaven een matige economische groei te zien. Met financiële hulp van buiten werd hard gewerkt aan natuur- en milieubescherming en verbetering van het wegennet. Die hulp bedroeg 12-13 miljoen dollar per jaar en werd in 1997 afgebouwd tot minder dan 1% van het nationale inkomen. Buitenlandse deskundigen werden wel toegelaten.

Er kwam een probleem met de handelsbalans omdat de Seychellen meer in- dan uitvoerden, waardoor ook een tekort aan vreemde valuta ontstond. Dat was te zien in de supermarkten waar steeds meer geïmporteerde goederen uit de schappen verdwenen. Alle handel werd gecontroleerd door de Seychelles Marketing Board, nog een erfenis van de socialistische eenheidspartij. De Seychelles Rupee werd kunstmatig hoog gehouden, wat leidde tot een levendige zwarte markt in vreemde valuta en gesmokkelde goederen. Investeerders merkten dat hun transacties eindeloos traag en moeizaam werden afgehandeld. Er stonden voor 450 miljoen dollar aan hotels en projectontwikkelingen op stapel met investeerders uit Zuid-Afrika, het Verre Oosten en

Mauritius. Valutacontrole op investeerders en toeristen werd verscherpt; zij mochten niet meer op de zwarte markt wisselen. Internationaal Monetair Fonds en Wereldbank drongen sterk aan op devaluatie van de munt maar de regering weerstond die druk. Maar schulden bij de African Development Bank, en de Britse regering konden niet meer worden terugbetaald, want die accepteerden geen roepies. Wie internationaal wilde meespelen, moest harde valuta hebben.

In juli 2003 moest de regering wel beginnen aan een programma voor economische hervorming. Het gat in de begroting moest worden gedicht. Enerzijds door bezuinigingen, aan de andere kant door het verdienen van meer harde valuta. Er kwam een hogere belasting op alle invoer en op lokale goederen en diensten. De SNP-oppositie begon samen met de krant Regar van Jean-François Ferrari een handtekeningen campagne tegen het nieuwe belastingstelsel. Ferrari en drie medewerkers werden prompt gearresteerd. In september 2003 werd het ontzielde lichaam van Thérèse Blanc-Payet, de schoonzus van Ferrari, onder verdachte omstandigheden op het strand gevonden. Dat werd geïnterpreteerd als een grimmige boodschap van het regiem aan de oppositie.

In december 2004 werden grote delen van Azië en de Indische Oceaan getroffen door een tsunami. Ook op de Seychellen verloren veel vissers boten, netten, steigers en landingsplaatsen. De FAO kwam helpen om de schade zoveel mogelijk te herstellen, onder andere door hulp bij het bouwen van stormbestendige woningen voor de vissers. Een nieuw visserijcontract met de EU werd afgerond in februari 2009 na gesprekken die al in 2005 waren begonnen. Europa zou 10,7 miljoen dollar betalen voor vergunningen en verscheppingsaanslagen. President Albert René had van tevoren tegen de Algemene Vergadering van de VN gezegd het onverteerbaar te vinden dat rijke visserijlanden groot geld maakten met de schatten uit de zee van arme landen die daar geen reële compensatie voor kregen. Europa zou aanzienlijk meer gaan betalen, maar kocht daarvoor wel rechten voor meer schepen en ruimere quota, zoals voor de tonijnvangst. Zo bleef de indruk van blijvende scheve en oneerlijke verhoudingen sterk hangen. Op de Zuid-Zuid-Top van Havana in april 2000 maakte vicepresident James Michel indruk met zijn pleidooi voor gerichte aandacht voor de specifieke problemen en kwetsbaarheid van kleine eilandstaten. Hij stelde voor om vanaf 2001 te gaan werken aan het ontwikkelen van een kwetsbaarheidsindex.

Het Europese Parlement eiste van president Michel een rapport over de mensenrechten en de politieke toestand op de Seychellen. Dat kon omdat de Seychellen een ambassade in Brussel had en daar onderhandelde over Europese visserijrechten. Franse partijen hadden de mensenrechtenkwestie in het Europese Parlement aangekaart. Om te bezuinigen werden in 2003 drie ambassades gesloten en trok het land zich terug uit de SADC, die daarna aan de Seychellen bleef vragen om in hun gezelschap terug te keren. In april 2005 liet de regering weten dat echt niet te kunnen. Het kleine land zou nooit aan zijn financiële verplichtingen binnen SADC kunnen voldoen en kon geen verwachtingen waarmaken. Maar SADC gaf het niet op. Eind 2005 liet president Michel weten dat deelname aan de SADC en aan de grotere, snel globaliserende wereld voor de Seychellen van groot strategisch belang was en dat zijn land weer volwaardig mee zou doen.

Piraten uit Somalië breidden intussen hun actieradius steeds verder uit. Regelmatig vielen zij schepen in de directe omgeving van de Seychellen aan. Met de toenemende controle in de Golf van Aden vonden de piraten op de kleine onbewoonde eilanden ideale uitvalsbases voor hun overvallen op vooral Britse luxe jachten. Met de EU werd overeengekomen dat de eilandenrepubliek gevangen piraten zou berechten onder voorwaarde dat zij hun straf in Somalië uitzaten. Na Kenia werd Seychellen het tweede Afrikaanse land dat Somalische piraten vervolgde. Europa mocht mariniers op de eilanden vestigen voor ondersteuning van de rechtsgang.

4.8 Mauritius

Rond 1994 presteerde Mauritius volgens de Wereldbank redelijk goed. De buitenlandse schuld was 25% van het BNP en het jaarinkomen per hoofd was met 2.740 \$ relatief hoog. In de jaren daarna verbeterden ook de sociale indicatoren. De levensverwachting steeg naar 70 jaar. Van de mensen kon 82% lezen en schrijven. Bijna iedereen had toegang tot schoon drinkwater. Vuil water werd veilig afgevoerd. Toen Supachai Panitchpakdi, de algemeen directeur van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), het eiland begin 2004 bezocht, demonstreerden arbeiders tegen zijn bezoek, omdat volgens hen de WTO sociale mensenrechten schond.

In april 2006 mocht voor het eerst na 40 jaar een groep Ilois, oorspronkelijke bewoners van de Chagos Archipel, die eilanden even bezoeken. Zij kregen drie dagen om de verlaten boerderijen, akkers en begraafplaatsen te bezoeken en plaatsten er gedenktekens. De verdreven eilandbewoners wilden daar terugkeren. Maar sinds november 2001 gebruikten Amerikanen hun paradijs voor het Rendition Programme: verdachten van terrorisme uit alle hoeken van de wereld werden er opgesloten zonder dat iemand wist wie, waar, wat of hoe. Zij lichtten ook de Britten waarvan zij de eilanden pachtten ook niet in. Internationale rechtszaken over teruggave van de eilanden en het recht op terugkeer van de verbannen bewoners lopen nog steeds.

Voor vrouwen op Mauritius is werk de uitweg uit de gesloten familie en de voorbestemde echtgenoot. Steeds vaker vinden zij betaald werk en daarmee nieuwe ambities, nieuwe vrijheid. De regering voert een actief beleid gericht op gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen. Daarvoor stelde die een groot aantal ambtenaren aan als medewerkers voor gelijke kansen. Latere rapporten meldden dat daardoor helaas wel het huiselijk geweld tegen vrouwen toenam.

De Indiase premier Atal Behari Vajpayee bezocht Mauritius in maart 2002 om de 30ste verjaardag van de onafhankelijkheid te vieren. De twee landen tekenden een overeenkomst tot samenwerking op de gebieden van handel, informatica en kustpatrouillering. Een jaar later liet China weten op Mauritius een textielfabriek te willen bouwen. De VS hadden preferentiële tarieven vastgesteld voor geïmporteerd textiel uit Afrika onder de African Growth and Opportunities Act, de (AGOA) en Mauritius was een handige en legitieme springplank. In september 2003, twee jaar na de terreuraanvallen op het World Trade Centre en het Pentagon, ontmoette president Jugnauth in Saint Louis de Amerikaanse ambassadeur John Price. Op de agenda stond de internationale strijd tegen terrorisme en de belangrijke rol voor Mauritius daarbij. Boodschap:

de Chagos Archipel en Diego Garcia zijn erg belangrijk en moeten onder controle van de Verenigde Staten blijven.

Geehad Geelchand, de minister van informatietechnologie en telecommunicatie bezocht India, Frankrijk en Ierland om Mauritius als cybertechnologische groeipool te propageren. En China wilde van het eiland een financiële en logistieke hub maken voor Chinese investeringen in Afrika. In oktober 2004 kwamen alle ministers van justitie van Francofoon Afrika naar Mauritius. Zij spraken af om de 'Universele Instrumenten tegen Terrorisme' en de 'VN-Conventie tegen Transnationale Misdad en Corruptie' te gaan toepassen. De bijeenkomst werd georganiseerd door UNDOC, het 'VN Bureau tegen Drugs en Misdad', samen met de regering van Mauritius en het 'Intergouvernementele Agentschap voor de Francofonie'. Mauritius staat sindsdien ook op de Wereldbanklijst van belastingparadijzen.

In januari 2004 ontmoetten vertegenwoordigers van besturen van kleine eilanden uit de hele wereld elkaar op de Bahama's om een topconferentie voor 2005 op Mauritius voor te bereiden. Er waren meer dan 300 deelnemers uit het Caraïbisch gebied, de Middellandse Zee, Zuidelijk China, de Stille Oceaan, de Atlantische Oceaan en de Indische Oceaan. Op Mauritius besloten zij dat hernieuwbare energie en schone technologie belangrijke prioriteiten voor de toekomst waren. Nog belangrijker waren de aanpassingen aan de klimaatverandering en de stijgende zeespiegel.

Al bij al bleef het voor de eilandstaten in wisselende mate afzien en ploeteren. De wisselingen van de macht en de strijd om de macht tussen families en potentaten waren lang niet overal gewelddadig, maar Madagaskar en de Comoren lieten toch nog een paar staaltjes van politiek geweld zien. De samenhang tussen economie, politieke, maatschappelijke ontwikkeling en internationale betrokkenheid maakte ook hier de situatie gecompliceerd. Over het algemeen gedroegen de militairen in deze regio zich constructief. Geen eigen grondstoffen hebben, en afhankelijk zijn van landbouw, toerisme en visserij in een context van dreigende en feitelijke natuurrampen, dat wijst allemaal op de noodzaak van industriële ontwikkeling, energie uit wind, zon en water, goede visserijcontracten, eerlijke handelsvoorwaarden en duurzame bescherming tegen stormen en hoog water. De mensen verdienen het.